

UNIVERZITA PARDUBICE

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2021

Jan Lukeš

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Edice Omnia na pozadí normalizační literární kultury

Jan Lukeš

Bakalářská práce

2021

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jan Lukeš**
Osobní číslo: **H16186**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Téma práce: **Edice Omnia na pozadí normalizační literární kultury**
Téma práce anglicky: **The Omnia Edition on the background of normalization literary culture**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zaměří na výzkum knižní edice Omnia (nakladatelství Svoboda), v níž v letech 1969-1990 vycházela díla českých i zahraničních autorů různých žánrů populární literatury. Edice bude zkoumána především z hlediska žánrové diferenciaci uvedené literární oblasti a její pozice v rámci dobové (nejen) literární kultury, tj. včetně mediální prezentace, nakladatelských strategií a kritické recepce konkrétních vybraných děl. Cílem práce bude přiblížit fungování dílčího segmentu literární komunikace v kontextu normalizační kultury.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BURGET, Eduard: Svoboda, in: Slovník české literatury po roce 1945 [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1743&hl=Svoboda+FIALOVÁ,Alena>. Po-
učení z krizového vývoje. Poválečná česká společnost v reflexi normalizační prózy. Praha: Academia,
2014. HALADA, Jan. Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006. Praha: Libri, 2007. JANOUŠEK,
Pavel a kolektiv. Dějiny české literatury 1945 – 1989. IV. 1969 – 1989. Praha: Academia, 2008. PŘIBÁŇ,
Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949 – 1989. Praha: Academia, 2014.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Antonín Kudláč, Ph.D.**
Katedra literární kultury a slavistiky

Oponent bakalářské práce: **Mgr. Jiří Studený, Ph.D.**
Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. v.r.
děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlášení

Prohlašuji: Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.6 2021

.....

Jan Lukeš

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří mě při psaní této práce podporovali, především vedoucímu práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za jeho připomínky a cenné rady.

Anotace

Bakalářská práce se zaměří na výzkum knižní edice Omnia (nakladatelství Svoboda), v níž v letech 1969-1990 vycházela díla českých i zahraničních autorů různých žánrů populární literatury. Edice bude zkoumána především z hlediska žánrové diferenciaci uvedené literární oblasti a její pozice v rámci dobové (nejen) literární kultury, tj. včetně mediální prezentace, nakladatelských strategií a kritické recepce konkrétních vybraných děl. Cílem práce bude přiblížit fungování dílčího segmentu literární komunikace v kontextu normalizační kultury.

Klíčová slova

edice Omnia, nakladatelství Svoboda, normalizace

Annotation

The bachelor's thesis will focus on the research of the book edition Omnia (published by Svoboda), in which the works of Czech and foreign authors of various genres of popular literature were published in the years 1969-1990. The edition will be examined mainly in terms of genre differentiation of the literary field and its position within the contemporary (not only) literary culture, ie including media presentation, publishing strategies and critical reception of specific selected works. The aim of the work will be to approach the functioning of a partial segment of literary communication in the context of normalization culture.

Keywords

Omnia edition, Svoboda publishing house, normalization era

Obsah

Úvod.....	10
Cíl práce.....	11
Metodika výzkumu.....	12
1. Normalizace v letech 1968-1989.....	13
1.1 Vymezení pojmu normalizace.....	13
1.2 Časové vymezení.....	13
1.3 Znormalizovaná společnost a její pravidla.....	15
2. Literatura za normalizace.....	17
2.1 Literatura tří linií.....	17
2.2 Oficiální literatura.....	17
2.3 Neoficiální literatura a samizdat.....	18
2.4 Časopisy.....	20
2.5 Překládová literatura.....	21
2.6 Nakladatelská činnost během normalizace.....	22
3. Populární literatura.....	25
3.1 Historie tažení proti populární literatuře.....	25
3.2 Literární brak v období normalizace.....	26
3.3 Detektivní próza.....	27
3.4 Science fiction.....	29
3.5 Dobrodružná literatura.....	30
4. Vývoj edice Omnia v letech 1969-1990.....	32
4.1 Nakladatelství Svoboda.....	32
4.1.1 Historie nakladatelství před rokem 1968.....	32
4.1.2 Nakladatelství Svoboda za normalizace.....	33
4.1.3 Nakladatelství Svoboda po roce 1989.....	35
4.2 Edice Omnia.....	35
4.2.1 Pojem edice.....	35
4.2.2 O edici Omnia.....	36
4.2.3 Produkce edice Omnia.....	37
4.2.4 Překládová literatura v edici Omnia.....	39
4.2.5 Grafická úprava a mediální propagace.....	41
5. Recepce knih v edici Omnia.....	43

5.1 Detektivní próza v edici Omnia.....	43
5.1.1 Georges Simenon.....	43
5.1.2 Muž, který pozoroval noční vlaky.....	43
5.1.3 Motivy, témata, postavy.....	44
5.1.4 Georges Simenon a československý tisk.....	45
5.2 Science fiction v edici Omnia.....	45
5.2.1 Frank Herbert a série Duna.....	46
5.2.2 Duna.....	47
5.2.3 Kompozice a děj.....	48
5.2.4 Téma, motivy, postavy.....	49
5.2.5 Recepce Duny v československém tisku.....	51
5.3 Dobrodružný román v edici Omnia.....	52
5.3.1 Joshua Slocum.....	52
5.3.2 Sám na lodi kolem světa.....	53
5.3.3 Téma a vypravěčský styl.....	54
5.3.4 Joshua Slocum v československém tisku.....	54
Závěr.....	55
Resumé.....	57
Bibliografie.....	59
Příloha A.....	63

Úvod

Bakalářská práce se zaměří na vývoj edice Omnia vycházející v nakladatelství Svoboda mezi lety 1969-1997 a její ediční profil a mediální prezentaci v období normalizace. Hlavní náplní této edice byla překladová literatura, hlavně detektivky, science fiction a dobrodružný román. Práce odhalí mediální prezentaci edice, nakladatelských strategií a pokusí se přiblížit produkci edice analýzou třech žánrově rozdílných titulů.

V první části se pokusím popsat, co to byla normalizace, která v Československu probíhala mezi lety 1968-1989. K tomu využiji knihu Aleny Fialové *Poučení z krizového vývoje: poválečná česká společnost v reflexi normalizační prózy*, práci Milana Otáhalo *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989* a knihu *Bezčasí: Československo v letech 1972-1977* Jiřího Petráše a Libora Svobody. V této části tak stručně představím zkoumané období, historii a představím společensky kulturní kontext doby, který ovlivnil vydávání knih v Československu.

Ve druhé části se pak budu věnovat stavu literatury v období normalizace a jeho specifickým dobovým vlastnostem. Zaměřím se také na nakladatelskou činnost a její úskalí ve sledovaném období. K tomu využiji sborník *Česká literární nakladatelství 1949–1989* od Michala Přibáně, dále knihu *Česká literatura od počátků k dnešku* od Jana Lehára a *Kniha: k teorii a praxi knižní kultury* od Jiřiny Šmejkalové. Dále vysvětlím chápání populární literatury za normalizace a úskalí jejího vydávání. Práce popíše tři nejvíce zastoupené žánry edice Omnia, a to detektivní román, science fiction a dobrodružný román. K tomu mi poslouží *Encyklopedie literárních žánrů* od Dagmar Mocné, *Barvy černobílého světa* od Antonína Kudláče a *Napínavá četba pod lupou: ze studií o paraliteratuře* od Josefa Hrabáka.

Následně se budu stručně věnovat historii nakladatelství Svoboda, jeho mediální propagaci a samotné edici Omnia, kde se pokusím zanalyzovat jaké knihy zde ve sledovaném období vycházely, jaký byl jejich náklad a kolik titulů každý rok vyšlo. Práce se dále zaměří na překladatelskou prózu a samotné překladatele knih v edici a popíše grafickou úpravu a mediální propagaci edice.

V závěrečné části se budu věnovat recepci tří žánrově rozdílných za pomoci naratologického rozboru a analýzy témat, motivů a postav. Také zde představím dobový ohlas na vybraná díla, nebo jejich autory.

Cíl práce

Cílem práce je analýza edice Omnia, která byla vydávána v období normalizace. Práce obsáhne její vznik a vývoj a zanalyzuje produkci vydávanou ve sledovaném období. Na začátku této práce, tedy v teoretické části, je cílem vytvořit informační základ pro část praktickou, a to pomocí odborné literatury, také vysvětlení podstatných pojmů, pochopení řešeného tématu a souvislostí. Jsou zde rovněž stanoveny hypotézy, na jejichž základě budou tvořeny závěry.

V praktické části se zaměřím na analýzu samotné edice a na příkladu třech žánrově rozdílných knih z edice přiblížím, co v edici vycházelo.

Metodika výzkumu

Teoretická část práce se bude opírat o literární rešerši. Na základě obsahové analýzy odborné literatury budou vysvětleny pojmy jako – normalizace, normalizační literární kultura, populární literatura. Dále zde budou popsány jednotlivé segmenty normalizační literární kultury – oficiální literatura a neoficiální literatura s exilovou. V další části charakterizují populární literaturu a úskalí jejího vydávání během normalizace. Poslední část teoretické části práce se zaměří na nakladatelství Svoboda, a to od jeho počátků až do současnosti. Bude zde odkazováno na odborníky z oboru literární kultury.

V praktické části budu charakterizovat samotnou edici Omnia na základě tabulky, kterou jsem sestavil podle databáze Souborného katalogu České republiky dostupné on-line. Data z této tabulky využiji k analýze produkce edice Omnia během sledovaného období se zaměřením na překladovou populární literaturu. Také zde popíši, kdo to byl v literárních kruzích pokrývač. Pro zasazení edice Omnia do kontextu normalizační literární kultury zde popíši její propagaci v médiích. Na závěr představím tři knihy vydané v edici Omnia a na základě kritické a čtenářské recepce je zařadím do kontextu normalizační literární kultury.

1. Normalizace v letech 1968-1989

1.1 Vymezení pojmu normalizace

Pojem normalizace používaný v této práci označuje období mezi lety 1969-1989. Je to dobový pojem, který se poprvé objevuje v roce 1968 a byl chápán jako uklidnění situace a návratu k normálnímu fungování v Československu po událostech Pražského jara a následné okupaci vojsky Varšavské smlouvy¹ V dnešní době došlo k významovému posunu a normalizací označujeme dvacetileté období trvající až do Sametové revoluce v roce 1989. Normalizace znamenala pro českou společnost návrat před reformy Pražského jara, to znamená uzavření hranic, znovuzavedení cenzury a zákaz různých spolků.

1.2 Časové vymezení

Normalizaci můžeme dělit na etapy pouze v jejich počátcích do roku 1972, poté toto časové období chápeme jako celek. Ihned po invazi vojsk Varšavské smlouvy podepsalo československé vedení tzv. Moskevský protokol. Ukládal vedení KSČ, aby si podřídlilo masové prostředky, zakázalo organizace stojící mimo Národní frontu, jako byly například Klub angažovaných nestraníků a hnutí politických vězňů K231 a vynucoval si první kádrová opatření.² Občanská společnost byla proti okupaci a návratu do starých kolejí spíše pasivní, našlo se ale několik případů protestů. Jedním ze symbolů těchto protestů se stalo upálení studentů Jana Palacha 19. ledna 1969 a Jana Zajíce, který se upálil měsíc po Palachovu pohřbu, 25. února 1969.

Největší nepokoje ale vypukly na den výročí okupace 21. srpna 1969. Tyto protesty byly brutálně potlačeny vládnoucí garniturou v čele s, v dubnu zvoleným, novým prvním tajemníkem ÚV KSČ Gustávem Husákem. V následující mohutné propagandistické kampani byly tyto protesty prohlášeny za projev kontrarevoluce řízené protisocialistickými živly a západními agenty, kteří chtěli společně podvést lid, ale – jak zněl název speciální přílohy Rudého Práva „Neprošli“. Tím

1 Československá delegace podepsala v Moskvě 26. 8. 1968 tzv. Moskevský protokol v němž se zavázala svolat plénum ÚV KSČ *kteří posoudí otázky normalizace situace v zemi, opatření ke zlepšení stranických a státních orgánů, ekonomické otázky a otázky životní úrovně, opatření k upevnění všech článků stranického a státního řízení a uvolnění z funkcí těch osob, jejichž další činnost by neodpovídala potřebám upevnění vedoucí úlohy dělnické třídy a komunistické strany, splnění usnesení lednového a květnového pléna ÚV KSČ z roku 1968, upevnění pozic socialismu v zemi a dalšího rozvoje vztahů ČSSR s bratrskými zeměmi socialistického společenství.* Úplné znění moskevského protokolu dostupné http://www.totalita.cz/txt/txt_prot_mosk_1968.php

2 OTÁHAL, Milan. Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. str. 16

byl vytvořen základ pro případnou kriminalizaci jakéhokoli projevu vzdoru proti totalitnímu ovládnutí veřejného prostoru.³

Jedním z projevů odporu proti normalizačnímu režimu byla petice „Deset bodů“⁴ z 21. srpna 1969. Pod peticí byli podepsáni Ludvík Vaculík, Václav Havel, Luděk Pachman a další. Projevovali zde nesouhlas s událostmi srpna roku 1968, politickými čistkami, rozpouštěním organizací, cenzurou a vedoucí úlohou strany v zemi. Manifest neměl ohlas a potvrdil, že společnost propadla depresi a ztratila víru v možnost jakékoli změny.⁵ Odpor byl tímto zlomen a opozice se přesouvá z reformních komunistů Pražského jara, kteří byli odstraněni během čistek ve straně, na občanskou opozici-disent, pracující na vydávání neoficiální literatury nebo na vytváření undergroundové hudby, která se vymezovala proti normalizačním praktikám. Díky procesu s undergroundovou kapelou The Plastic People of Universe vzniklo na konci roku 1976 opoziční občanské hnutí Charta 77. Manifest Charty 77 kritizoval praktiky režimu za nedodržování závěrů Helsinské konference roku 1975, kde se východoevropské země zavázaly dodržovat občanská práva na svobodu projevu. Tento manifest byl vydán 1. ledna 1977 a prvními mluvčími Charty se stali filozof Jan Patočka, dramatik Václav Havel a ministr zahraničí z doby Pražského jara – Jiří Hájek.⁶

Odpor vlády proti Chartě byl skoro až hysterický, v rozhlase, televizi a tisku probíhaly nenávisné kampaně. Důkazem může být článek *Rudého práva* z 12. ledna 1977. Článek *Ztroskotanci a samozvanci*⁷ tvrdě odsuzuje prohlášení Charty, označuje ho za „útok buržoazie proti socialismu“ a diskredituje signatáře Charty, jakožto agenty antisocialismu a imperialismu. K diskreditaci signatářů a dalších lidí okolo Charty 77 volili autoři článků různé druhy strategií. Věřohodnost měla článkům dodat osobní svědectví či pořázené odposlechy nebo autorské komentáře, které měly ve čtenářích vyvolat závist a opovržení. Nešetřilo se v nich podrobným popisem morálních a charakterových vad, společným povahovým rysem byla ješitnost, elitářství a touha po moci. Chartisté byli popisováni jako organizovaná skupina cílící na rozvrácení státu. Hlavní vůdce, „stratég kontrarevoluce“, měl být literární vědec Václav Černý, v propagandistických textech nazývaný režisérem, konzultantem nebo stratégem a ostatním připadla role jeho žáků, pomahačů a služebníků. Václav Havel byl profilován jako „milionářský synek“ zastupující mladé intelektuály, ale i předválečnou buržoazii. Ludvík Vaculík byl očerněn

3 JANOUŠEK, Pavel. Přehledné dějiny české literatury 1945-1989. Praha: Academia, 2012. str.295

4 Dostupné na <http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=56&sid=38>

5 OTÁHAL, Milan. Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Str. 19

6 VYKOUKAL, Jiří, Bohuslav LITERA a Miroslav TEJCHMAN. Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989. Praha: Libri, 2017. s. 583

7 Ztroskotanci a samozvanci In *Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Praha: ÚV KSČ, r. 57. č. 9 .s. 2

zveřejněním soukromých fotek, na kterých je nahý a protichartistická kampaň z něj udělala perverzní a zvrácené individuum jemuž „svoboda slova splývá s šířením pornografie”.⁸

V druhé polovině osmdesátých let se začal kulturní prostor uvolňovat, zejména pod silným tlakem tzv. perestrojky a glasnosti. Vedení KSČ, vědomé si své slabosti, se závažnějším změnám v Československu bránilo a narůstající nespokojenost vyvrcholila 17. listopadu 1989 střetem studentů s policejními jednotkami na Národní třídě a následnými událostmi, které vedly k pádu režimu.⁹

1.3 Znormalizovaná společnost a její pravidla

Komunistický režim neustále přesvědčoval občany pomocí médií, že stávající stav ze nezmění a pravidla podle kterých se mají chovat jsou jednou provždy dána. Vytvořil tak atmosféru „bezčasí,” ve které pravidelné oficiality jako státní svátky, zasedání UV KSČ a sjezdy Národní fronty vydával ze velké události, ty ale ve výsledku vzhledem k ritualizovanému průběhu nikoho nezajímaly. Tento stav, kdy společnost na politický život prakticky rezignovala, režimu vyhovoval a nesnažil se o získání otevřené podpory. Důležité ale bylo vytěsnit vzpomínky na existenci nepohodlných osob, včetně umělců.¹⁰ V počátcích normalizace toho bylo docíleno pomocí různých čistek. Například rozpouštěním organizací, které se normalizaci odmítly podřídit. Ty byly označeny jako „nátlakové skupiny” a rozpuštěny. Další zbraní proti odpůrcům byly diskreditační kampaně vedené proti „agentům kontrarevoluce” Václavu Černému a Václavu Havlovi. V rámci čistky uvnitř komunistické strany došlo k prověrkám, ve kterých neprošly statisíce jejích členů. Čistky poté pokračovaly ve státních orgánech, armádě, bezpečnosti, na univerzitách, školách, redakcích. Ze sdělovacích prostředků se stal nástroj propagandy, v rozhlase a zpravodajství zněly pouze bezobsažné fráze.¹¹

Přes půl milionu lidí ztratilo práci a kolem tři sta tisíc jich odešlo, nebo byli donuceni odejít, do exilu. Byli mezi nimi například Josef Škvorecký, Arnošt Lustig, Pavel Kohout, Milan Kundera a mnoho dalších. Pro nestraníky byl znovu zaveden kádrový strop, to znamená, že nemohli zastávat žádné odpovědné funkce. Lidé buďto byli donuceni odejít z práce do pomocných dělnických profesí, nebo byli podrobni ponižující sebekritice. Ve snaze režimu zapomenout na tyto osobnosti se tak z redaktorů, kritiků a vědců stávají topiči, nočními hlídači a čističi oken.¹² Mezi lidmi perzekvovanými systémem a několika málo prominenty režimu, kteří se těšili ze značných výsad, se

⁸ FIALOVÁ, Alena. *Poučení z krizového vývoje: poválečná česká společnost v reflexi normalizační prózy*. Praha: Academia, 2014. s. 26-29

⁹ JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.16

¹⁰ Tamtéž s. 25

¹¹ LEHÁR Jan, HOLÝ, Jiří a kol. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 845-846

¹² LEHÁR Jan, HOLÝ, Jiří a kol. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 2008, s.846.

pohybovala široká masa lidí, později nazývaná „šedá zóna“. Ti svůj život přizpůsobili totalitním podmínkám, i když se s nimi vnitřně neztotožňovali. Lidé hledali svůj klid u televizí nebo v různých spolcích a komunitách. Nemožnost zásahu do veřejného života si nahrazovali hledáním různých skrytých významů ve veřejném a kulturním dění, ať byly významy domnělé nebo reálné.¹³

13 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.26

2. Literatura za normalizace

2.1 Literatura tří linií

S nástupem normalizace dochází ke změnám v kulturní sféře a novému dělení literárních proudů. Některým autorům je zakázáno publikovat v oficiální sféře literatury, další autoři pak byli donuceni odejít do exilu a poslední skupina se přizpůsobila novému režimu. Takto vzniká na domácím trhu literatura „oficiální“ (domácí veřejná) a „neoficiální“ (domácí neveřejná). Autoři působící v zahraničí tvořili exilovou literaturu. Každý ze tří literárních proudů sedmdesátých a osmdesátých let působil v jiných podmínkách a obracel se vlastně k jiným vrstvám čtenářů. Literatura domácí veřejná, domácí samizdatová i exilová si postupně vytvořili osobité „ovzduší“, okruh autorů, časopisů, nakladatelů, stupnici estetických a hodnotových norem.¹⁴ V následujících kapitolách se zaměřím na dva literární proudy působící na našem území: literaturu oficiální a neoficiální.

2.2 Oficiální literatura

Pravidla pro působení v oficiální sféře literatury vznikla na straně vedení státu, protože normalizační režim viděl ve spisovatelských organizacích opoziční sílu a hledal nástroje, jak spisovatele kontrolovat. Fungování spisovatele v oficiální sféře si podmiňoval politickými postoji a hledal způsoby, jak tyto postoje kontrolovat. Na konci roku 1970 byl ustanoven přípravný výbor nového Svazu českých spisovatelů, jehož členy se mohli stát pouze autoři loajální KSČ a většina členů nového svazu tak byli autoři, kteří se snažili o spojení literatury s politikou komunistické strany a marxistickou ideologií. Nový svaz byl ustanoven na začátku roku 1972 a předsedou se stal Jan Kozák. Zde ve svém proslovu, který se držel stranických usnesení, hodnotil události minulých let, kdy například o vývoji po IV. sjezdu Spisovatelů prohlásil, že byl řízen ze zahraničí, nebo označil *Literární noviny* za tiskový orgán „revizionistických a protisocialistických sil.“ Tato zpráva se poté stala oficiální směrnicí.

Spisovatelé se na sjezdu také přihlásili k angažované politické a ideologické tvorbě jako základní tvůrčí metodě, a vzali za své, že umění má sloužit politice.¹⁵ Ti, kteří na tyto pravidla přistoupili a působili v oblasti oficiální literatury sice nemohli psát co chtěli, na druhou stranu se

14 LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. str. 853

15 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.26-30

nemuseli obávat zásahů útisku ze strany policie, která mohla zabavovat rukopisy, a jejich díla mohla vycházet ve vysokých nákladech. Svoboda publikovat byla ale vykoupena autocenzurou a cenzurou, což likvidovalo tvůrčí styl autorů a z děl v oficiální literatuře se stávají jakési strojově zpracovaná díla bez života. Proti padesátým letům se lehce uvolnily normy pro psaní a nebylo vyžadováno šablonovité psaní černobílých konfliktů a plochá popisnost. V rámci nového rozkvětu společenského románu bylo požadováno, aby byl čtenář veden k souhlasu s politickým režimem, okupací a následujícími událostmi.

Vydávána je tedy literatura zabývající se osobním životem, soukromím a rodinnými problémy, stále ale pod tlakem norem vyžadujících „ideovou jasnost“. V oblasti prózy jsou tedy populární knihy plnicí úlohu oddechové četby bez většího poselství, které soudobá kritika představuje jako hodnotná díla. Plochá zábavnost převládla v humoristické próze, ze které vymizela satira. Dalším z oblíbených témat v oficiální literatuře byl odchod hrdiny na venkov, do ničím nezkažené přírody. Toto téma autorům umožňovalo publikovat, i když neměli zájem psát z pozic normalizátorů. V obecných paralelách mezi přírodou a člověkem tak našli ochranu před povinností realisticky zobrazit rozvinutý socialismus. První kniha s tímto tématem byla *Když v ráji pršelo* od Jana Otčenáška.¹⁶ Oficiální literatura tedy byla tvrdě kontrolována státem a důležitější, než literární stránka díla byla jeho politická angažovanost. Prostorem, ve kterém vznikala literárně hodnotná díla se stala neoficiální literatura.

2.3 Neoficiální literatura a samizdat

Jak již bylo řečeno, paralelou proti oficiálně vydávané literatuře se stal prostor neoficiální literatury. Kromě, již předtím, pro režim nepohodlných tvůrců se v důsledku čistek na stranu oficiálních, režimem nechtěných autorů dostali i tvůrci, kteří v předchozích desetiletích náleželi k umělecké a kulturní reprezentaci, mnohdy propojené s reformním komunismem. Vedle sebe se tak ocitli liberálové a katolíci, principiálně odmítající socialismus sovětského typu, ale i nedávní prominenti komunistického režimu a pro režim nebezpečné myšlenkové a umělecké směry (surrealismus, strukturalismus, fenomenologie atd.) byli vykázány z oficiálního prostoru.

Alternativní prostor proti oficiální literatuře tedy nabízel pestrou škálu osob a skupin, které měly i přes veškeré svoje rozdíly jedno společné-zákaz oficiálního působení ve veřejném kulturním prostoru. Jedinou možností se tedy pro ně stalo samizdatové vydávání. To umožnilo alespoň v omezeném počtu navrátit čtenářům literaturu která byla pro režim nežádoucí.¹⁷ V počátcích

16 LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. str. 853-856

17 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.32

normalizace se ale hlavně jednalo o obhajobu vlastní existence neoficiální literatury. Její spisovatelé byli bráni jako opoziční politická síla a po zrušení téměř všech literárních časopisů šedesátých let se literatura ocitla bez publikační platformy. V oblasti samizdatu tedy vznikl prostor, ve kterém mohli literární historici a kritici vrátit literaturu a literární kritiku zpět čtenářům.¹⁸

Jedno z největších společenství se zformovalo okolo kapely The Plastic People of the Universe, jejíž umělecký vedoucí Ivan Martin Jirous (známý také jako Magor), který se svými statěmi podílel na podobě československé undergroundové kulturní sféry a pomohl tím k vzájemnému pochopení teoretiků umění a rockových hudebníků. Undergroundová scéna neviděla v normalizačním režimu zlo, které je potřeba přechkat, ale jako trvalý stav, se kterým je potřeba se vyrovnat. V počátcích normalizace se underground vymezoval jako společenství odmítající veškeré ideové a umělecké kompromisy s vládnoucí mocí. Underground se zpočátku nepokoušel o žádné politické aktivity, jeho členové si svým odchodem do "podzemí" chtěli pouze zachovat tvůrčí svobodu, ale i pouhou snahu o tvůrčí svobodu chápal režim jako politickou aktivitu.¹⁹ V roce 1973 byl Ivan M. Jirous poprvé zatčen a k příležitosti jeho propuštění byl v roce 1974 uspořádán I. festival druhé kultury v Postupicích. Tento festival byl pro undergroundovou scénu jedna z nedůležitějších událostí spojených s fungováním a seberealizací této scény. Jedním z velkých počínů PPU byla spolupráce s kontroverzním básníkem Egonem Bondym (jeho texty zhudebnili na albu z přelomu let 1974-1975). Bondy poté vytvořil manifest undergroundu představující filozofické aspekty této scény v podobě dystopického románu *Invalidní sourozenci*. Bondy zde popisuje vzájemné chování „invalidů," tedy vyvrženců konzumní společnosti. Programovým prohlášením českého undergroundu byla *Zpráva o třetím českém hudebním obrození* z pera Ivana M. Jirouse. Zde definoval underground jako "druhou kulturu", kulturu, která nemá za cíl zničit politický establishment, protože by se tím sama zničila.²⁰ V roce 1976 byli členové PPU a jejich přátelé uvězněni, což dalo podnět tisku a médiím k zahájení kampaně proti undergroundu. Jak již bylo zmíněno, díky tomuto procesu vzniklo hnutí Charta 77. Po opadnutí propagandistické kampaně se Charta 77 změnila z iniciativy hájící lidská práva na platformu, ze které by mohl vzniknout „paralelní polis" schopná vytvářet nezávislou kulturu, vyvíjet charitativní a podpůrnou činnost a udržovat kontakty se zahraničím. I přes snahy Charty 77 o propojení neoficiální kulturní scény je prostor alternativní kultury stále rozštěpený, a to i z důvodu vězení a nucených emigrací.²¹

18 PETRÁŠ, Jiří, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Bezčasí: Československo v letech 1972-1977*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. s.32

19 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.34

20 PETRÁŠ, Jiří, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Bezčasí: Československo v letech 1972-1977*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. s.15-21

21 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.37-41

2.4 Časopisy

Mocenské zásahy na počátku normalizace zcela změnilly stav na scéně literárních časopisů. Všechna celostátně i regionálně působící literární periodika byla donucena ukončit svoji činnost a pouze některá propagační periodika a nakladatelské bulletiny mohly pokračovat ve svém vydávání (např. *Nové knihy* nebo *Novinky Odeonu*). Všechny zrušené časopisy věnující se široké paletě umělecko-literárních oborů nahradil jediný časopis určený kultuře a politice, týdeník pro politiku, vědu a kulturu *Tvorba*, vydávaný Rudým právem (původně ÚV KSČ). V roce 1972 doplnil *Tvorbu* *Literární měsíčník*, oficiální platforma Svazu českých spisovatelů.

V počátcích normalizace se tyto časopisy a noviny (zvláště *Rudé právo*) soustředily více na obhajobu režimu a ideologickou propagandu. To znamenalo, že v souladu s politickým zadáním zde autoři ve svých článcích očerňovaly postavy šedesátých let spojených s demokratizací režimu a používali k tomu propagandu založenou na využívání lží a polopravd.²² Do těchto nových časopisů mohli samozřejmě publikovat jen „prověření“ autoři a psát bylo možno publikovat jen o „povolených“ tématech. Většina spisovatelů díky těmto požadavkům nemohla publikovat a veřejné instituce dělaly, že tito autoři neexistují. Ideové spory a literární polemiky vymizely. Recenzenti se předstihovali ve chvále průměrných a podprůměrných, „nahore“ dobře zapsaných spisovatelů, zatímco při zmínce o zakázaných autorech, Kunderovi, Vaculíkovi, Havlovi a dalších, se nešetřilo tvrdými útoky. *Literární měsíčník* za osmnáct let svého trvání neuveřejnil jedinou negativní kritiku národního či zasloužilého umělce z řad oficiálního svazu. Rozšířilo se tak ovzduší nekritičnosti a převládla snaha uhájít dobyté pozice za každou cenu.²³

Na konci sedmdesátých let dochází ke generační obměně, když se tzv. „pětatřicátníci“ začali vyhraňovat ze zaběhlých kolejí a začali dominovat nejen v literární kritice, ale též usilovali o vedoucí posty v časopisech a nakladatelstvích. V osmdesátých letech se s nástupem perestrojky ideologické mantinely uvolnily, díky čemuž směřovala literární publicistika k větší otevřenosti, a dokonce bylo možné, aby v oficiálně vydávaném periodiku mohl být otisknutý článek někoho, kdo byl v sedmdesátých letech vyloučen ze společnosti.²⁴

V samizdatové scéně, vzhledem k jejímu počátečnímu roztržštění, měl každý z okruhů této scény (underground, surrealisté, historici) svůj kulturní nebo literární sborník. O sjednocení disentu se pokoušely na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let osobnosti Charty 77, a to pomocí časopisů a kulturních revue, ve kterých představovaly paralelní kulturní aktivity. Časopis *Spektrum*

22 Tamtéž s.73-74

23 LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. str. 847

24 JANOUSEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.73-74

vedle původní prozaické a poetické tvorby přinášel také recenze samizdatové a exilové literatury. *Spektrum* sice po třech číslech zaniklo v roce 1979, ale výrazně pomohlo při formování dalších samizdatových aktivit. Nástupcem *Spektra* se staly tři samizdatové časopisy. Měsíčník *Obsah* byl časopis, který publikoval především poezii, prózu, fejetony, recenze, později se objevují překlady, politologické a historické studie a komentáře k aktuálnímu dění v kultuře a společnosti. Výjimečnou pozici *Obsahu* potvrzovaly eseje a studie Václava Černého nebo Milana Jungmanna. Čtvrtletník *Kritický sborník* a vycházely zde literárněvědné studie či filozofické úvahy. Poslední z časopisů navazujících na *Spektrum* byla revue *Prostor* věnující se filozofii, dějinám umění a dalším humanitním vědám. V průběhu osmdesátých let s nástupem počítačů a domácích tiskáren bylo umožněno samizdatové scéně vydávat svá periodika v tištěné podobě a větším nákladu.²⁵

2.5 Překladová literatura

Překladová literatura na počátcích normalizace zažila velké změny. Řada nakladatelských edičních plánů musela být revidována a zjišťovalo se jaký názor na okupaci Československa mají nejen překladatelé, ale i autoři samotní. Z těchto důvodů například nemohla vycházet díla Hendricha Bölla. Řada překladatelů nemohla psát pod svým jménem, a tak se objevuje pojem “pokrývač”.

“Pokrývač” byl člověk, který zapůjčil své jméno osobě, jenž byla na seznamu nežádoucích osob. Kdo byl na seznamu nežádoucích se často nemohl schovat za žádný pseudonym, a proto se musel obrátit na “pokrývače”. Díky němu pak pod jeho jménem, které bylo veřejně uváděno, mohl překlad “pokryté” osoby vyjít.²⁶ O “pokrývání” věděl víceméně každý, redaktori chtěli nepovoleným překladatelům pomoci, jiní je mlčky podporovali nebo nechtěli překazit jejich práci, která byla kvalitní ale kvůli politické situaci nemohla vyjít pod jejich jménem. “Dostala jsem například nečekaně krásnou nabídku od doktora Drápala z nakladatelství Práce...Dokonce velký soudruh Hendrych v Našem vojsku mi pošeptal, že moje matka zakázaná není a že smlouvu přepíší na ni. Pomáhali mi z mnoha nakladatelství i ze stranické Svobody kde byla paní Věra Saudková jako vedoucí redaktorka...Ale překvapivě v nakladatelství Odeon, s kterým jsem dříve spolupracovala nejvíc, se mě paní redaktorka zeptala: Jak to máte s tím vyšetřováním? Otevřeně jsem jí odpověděla - a ona hodila knížku zpátky do šuplíku a řekla: Tak to ne! Prostě jděte pryč!”²⁷

V počátcích normalizace také nemohly vycházet knihy, které by mohly působit provokativně, například kniha s názvem *Chalupa na spadnutí...* nebo vycházely ve velmi malých

25 Tamtéž s.74-85

26 RACHŮNKOVÁ, Zdeňka, *Zamlčování překladatelé. Bibliografie 1948-1989.* Praha : Ivo Železný, 1992. s.5

27 RUBÁŠ, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání.* Praha: Academia, 2012. Str.384

počtech, což byl případ románu *Odyssea* od Jamese Joyce. Ta se na pulty obchodů dostala po dlouhých odkladech, v nízkém nákladu a bez předchozího ohlášení. Normalizační odvrát od politicko-společenských aktivit a únik do soukromí vyvolal na knižním trhu značný zájem o překladovou literaturu. Ten se projevil nejen v oblasti tzv. oddechové literatury, v níž dominovaly angloamerické detektivky, ale zasáhl i do literatury umělecké.²⁸

2.6 Nakladatelská činnost během normalizace

Nástup normalizace znamenal pro nakladatelství v oficiální sféře literatury návrat k přímému řízení státem a preferování politicky a ideologicky zaměřených titulů. Zákazy autorů a knih, které nebylo možné vydávat, donutily řadu nakladatelství vydávat klasická díla české a světové literatury. Rok a půl trvající svoboda ediční politiky do struktury nakladatelské sítě výrazně nezasáhla, bylo tedy pouze nutné upravit ediční plány ve prospěch politicky angažované a agitační literatury. Vnitřní struktura nakladatelství byla v této době standardně rozdělena do několika organizačních složek – do samotného nakladatelství s redakcemi zde byly začleněny redakce výtvarné a technické. Nakladatelství obsahovala také oddělení právní, finanční a výrobní, u větších nakladatelských subjektů byly jednotlivé redakce řízeny zástupcem šéfredaktora. Šéfredaktor a ekonomický náměstek byli jmenováni nadřízeným orgánem – stranou nebo vydavatelem. Tento systém měl hlavní nevýhodu v tom, že takto velká nakladatelství s rozsáhlou administrativní složkou a velkým počtem redaktorů nezaručovala přímý kontakt mezi zaměstnanci a nemožnost rozhodovat o dílčích věcech v provozu nakladatelství vedla potlačení pocitu zodpovědnosti za chod systému.²⁹ Nakladatelství tedy samotné o ničem nerozhodovalo, finanční politiku měl na starost stát a o ediční politice rozhodoval vydavatel.

Kniha měla v socialistickém zřízení čtenáře vést uvědomělosti a plnit tak výchovné poslání. Vydávání knih, které by seděly čtenářovu vkusu, nebo přinášely nakladatelstvím zisk nepřipadalo v úvahu. Počty titulů a velikost nákladů byly předem plánovány a vše podléhalo normám. Ekonomický aspekt, ale již nemohl být přehlížen, a zvláště v období osmdesátých let se zřizovatelé nakladatelství snažili o vyrovnaný rozpočet, což se promítlo do způsobu sestavování edičních plánů a odhadů velikosti nákladů. Ediční plán se v nakladatelstvích sestavoval s orientačními náklady a dával se ke schválení *Odboru knižní kultury ministerstva kultury ČSR*. Zde se rozhodlo o množství papíru, který bude pro nakladatelství určen na tisk. Nakladatelství také nabízely již schválené tituly knihkupectvím pomocí měsíčního bulletinu *Co nového vyjde*,³⁰ kde byly uvedeny informace o nově

28 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. S.125-126

29 ŠMEJKALOVÁ, Jiřina. *Kniha: (k teorii a praxi knižní kultury)*. Brno: Host, 2000. s.123-124

30 *Co nového vyjde: měsíční nabídkový bulletin*. Praha: Knižní velkoobchod

nabízených titulech. Díky těmto informacím mohl poté každý knihkupec učinit objednávku na krajský podnik n. p. *Knih*, kde je sečetli a poslali do n. p. *Knížní velkoobchod*. Odtud se informace dostala zpět k nakladateli a ten mohl určit výši nákladů a počet výtisků.³¹ Tento složitý systém se nemusel přesně dodržovat, vždy se mohl najít například politický důvod proč některé knihy vydat v jiném počtu výtisků, než určuje poptávka. Dalším faktorem, který mohl měnit poptávku bylo například pokud šlo o prvotinu autora nebo překlad dosud nevydaného díla. Knihkupec většinou v těchto případech odhadoval velikost nákladu podle žánrové podobnosti s jinými díly a jejich úspěchem mezi čtenáři.

S normalizací byla opět v Československu zavedena cenzura, a to se samozřejmě promítlo i do situace na knižním trhu. Do roku 1970 bylo vyřazeno z výroby či staženo z prodeje 130 titulů původní beletrie a společenskovědní literatury. Důvodem většinou nebyl obsah knih, ale jména autorů a dalších, kdo se na knihách podíleli, kvůli jejich angažovanosti v období před rokem 1968. Po následujících dvacet let tak byla nakladatelská činnost kontrolována od prvotního nápadu až po přiděl papíru. Posouzení kvality edičních plánů se především určovalo podle vysokého podílu titulů připravovaných k významným politickým výročím, angažované beletrie a překladů z literatur socialistických států, nově s důrazem na ruštinu, němčinu a bulharštinu jako jazyky nejvěrnějších ideových spojenců.

Byl také obnoven gestorský systém, což znamená, že jednotlivým nakladatelstvím přináleželo výhradní právo vydávat určitý typ literatury. Některá z nich (např. Svoboda) si uhájila právo vydávat beletrii. Vrátili se také problémy spojené s plánovanou distribucí-potíže s papírem a nedostatkové tituly na straně jedné, a tituly jejichž výtisky se hromadily na skladě, na straně druhé.³² Papír byl jedním z nejvíce limitujících faktorů. V rámci plánování dostávali nakladatelé na rok přesné přiděly papíru a byli nuceni si papír rozvrhnout tak, aby se na každý titul dostalo i když bylo dopředu jasné, že zájem o některé tituly bude minimální. Nakladatelství ale používala různé triky. Například nadhodnocením gramáže papíru ke knihám k různým výročím a vydáním knihy na obyčejném papíře. Rozdíl pak investovali do titulu, na kterém jim skutečně záleželo. Některá nakladatelství například mezi lety 1969-1970 přestala uvádět počet výtisků, což pomohlo odvíjet náklady podle reálné poptávky. V oblasti knižního trhu se tedy více než kdy dostávalo ke slovu finanční hledisko, protože vydávání politické a ideologické literatury vzhledem k vysokým nákladům a nízkému zájmu čtenářů nepřinášelo zisk. „*Tehdy měla Svoboda plné sklady Lenina, Gottwalda, Fučíka..., a když jsem řekl ne, tento titul se nevydá, protože prachy, většinou to zabralo nebo se alespoň snížil náklad.*” uvádí tehdejší ekonomický náměstek Svobody Tomáš Kosta.³³

31 ŠMEJKALOVÁ, Jiřina. *Knih*: (k teorii a praxi knižní kultury). Brno: Host, 2000. s. 123-124

32 JANOUSEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.57-59

33 MLYNÁŘ, Vladimír. *Kosta: rozhovor přes dvě generace*. Praha: Respekt Publishing, 2008. s.77

Další ideově nezávadný vývoj v nakladatelstvích zajistily personální změny v jejich vedení. Cílem bylo absolutní plnění pokynů nadřízených stranických a státních orgánů a přerušení kontinuity s předchozí činností v období Pražského jara.

Nakladatelství působící na české oficiální scéně byli například Československý spisovatel nebo Mladá fronta, určené pro vydávání soudobé beletrie, Odeon primárně zaměřený na vydávání světové literatury, Melantrich a nakladatelství Svoboda, jehož fungování popíší v následujících kapitolách.³⁴

Neoficiální literatura samozřejmě nemohla být oficiálně vydávána a autoři, kteří chtěli publikovat tak museli hledat alternativní cesty. Předčítání rukopisů a jejich přepisování pro nejbližší okruh přátel přerostlo v organizovanou ediční činnost. Samizdat byl omezen nejen technickými možnostmi, ale i případnými postihy ze strany státu za nepovolené šíření tiskovin. Nejvýraznější ze samizdatových edic byla edice *Petlice* řízená Ludvíkem Vaculíkem s pomocí jeho kolegů z *Literárních novin*. Samotný název *Petlice* byl narážkou na oficiálně vydávanou edici *Klíč* z nakladatelství Československý spisovatel. V edici najdeme hlavně zakázané české spisovatele a do roku 1989 zde vyšlo okolo čtyři sta titulů. Další z významných edic byli například *Kvart* (řídil Jan Vladislav), *Edice Expedice* (řídil Václav Havel) nebo *Krameriova Expedice* (řídil Vladimír Pistorius).

Všechny tyto edice měli společné, že se úzkostlivě dodržovalo, aby vydávání nemohlo být právně napadeno. Například se do knih dávala věta “výslovný zákaz dalšího opisování rukopisu (první písmena tvořila slovo VZDOR), nebo potvrzení vlastním podpisem. Václav Havel takto stvrzoval, že knihu pro sebe a své přátele opsal on. I tak se ale samizdatové scéně nevyhnuly postihy. Vydavatel edice *Popelnice* Jiří Guntorád byl roku 1980 odsouzen za opisování poezie Bohuslava Reynka a odsouzen byl například i František Stárek z undergroundového časopisu *Voknoviny*. I přes snahu perzekvovat okruh lidí spojených s vydáváním neoficiální literatury dochází k nárůstu samizdatových aktivit, hlavně po vzniku Charty 77. Různé profesní skupiny a kruhy začínají provozovat vlastní vydávání například sociologové, teologové a historikové. Vzniká tak „divoký samizdat,” který je organizován velmi spontánně, jakožto akce několika přátel, kteří se rozhodli přepisovat texty jiných autorů nebo vlastní autorskou publikaci. Díky tomu v osmdesátých letech vyšlo několik přepisů Hrabalova románu *Obsluhoval jsem anglického krále*, často velmi zkomolených. Největším hitem přepisování ale byli Švandrlíkovi *Černí baroni*.³⁵ Situace se změnila až po roce 1989, kdy dochází k rozpadu dosavadní nakladatelské sítě, jak oficiální, tak neoficiální.

34 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.60-65

35 ŠIMEČEK, Zdeněk a TRÁVNÍČEK, Jiří. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. s.358-369

Dochází k privatizaci podniků a některé tradiční nakladatelství jako *Odeon* nebo *Český spisovatel* zanikají.

3. Populární literatura

Populární literatura, často také nazývána lidovou literaturou, paraliteraturou, triviální, oddechovou či konzumní četbou je dnes nedílnou součástí literární kultury. Často bývá kritizována kvůli slabosti své estetické stránky proti umělecké literatuře. Hlavní funkcí populární literatury není estetická stránka díla, ale funkce sociologická, informační a především, funkce relaxační a zábavná. Lidé tyto knihy čtou, aby se u nich dobře pobavili a příjemně vyplnili svůj volný čas. To ale nevylučuje, že by dílo populární literatury nemohlo mít uměleckou hodnotu. Mnohé vlastnosti populární díla vycházejí z umělecké literatury, kde autoři přebírají různé náměty a formy z vysoké kultury pro navození uměleckého dojmu. Pro populární literaturu je příznačné potlačení autorského stylu. Ten by totiž mohl dílo posouvat směrem k umění a čtenáři, zvyklému na přesně dané literární postupy v populární literatuře, znesnadňovat četbu.³⁶ Populární literatuře se každopádně dostává vyšší pozornosti čtenářů než literatuře umělecké. Hlavním důvodem je snaha autorů zalíbit se publiku a mít co nejvyšší finanční úspěch.

3.1 Historie tažení proti populární literatuře

Postavení populární literatury na knižním trhu v období normalizace nebylo jednoduché. Tažení proti „nízké“ literatuře, paraliteratuře, braku nebo škváru, ale můžeme sledovat již od 18 století. Tehdy romány tzv. červené knihovny kvůli své pokleslosti byli tak neoblíbené, že končili zničené ohněm. Důležitý moment v boji proti brakové literatuře nastal v roce 1919 schválením „*Čs. Zákona o veřejných knihovnách, zakazující nákup indiánských, detektivních a další senzační literatury*“.³⁷ Tímto začalo tažení proti populární literatuře, zvláště sešitovým románům na pokračování. Pro chlapce vznikaly sešitové edice jako *Rodokaps* nebo *Rozruch* a přinášely příběhy cestopisně dobrodružné, detektivní, kriminální, hororové a vědeckofantastické. Pro dívky byly určené edice *Dívčí knihovna* nebo *Červená knihovna*, jejíž název se stal synonymem označujícím tento styl brakové literatury – ženský a dívčí sentimentální román s milostnou zápletkou. I přes jisté přesycení meziválečného knižního trhu tímto druhem literatury a odsouzení tehdejších kritiků, jenž označují populární literaturu za „*mor-zakorem*“ (mordováním za korunu), „*lacinou kulturní*

36 HODROVÁ, Daniela a kol. --na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001. s52-53

37 MOCNÁ, Dagmar. Populární literatura. In: MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s.506.

lihovinou“, nebo „ničemnou literaturou, která lacině oslovuje slovem i obrazem lidskou krutost, drzost a darebáctví“ zažívá braková literatura „zlatý věk“. Již tehdy ale měla populární literatura své obránce mezi některými elitními autory, například Karel Čapek nebo Vítězslav Nezval.³⁸ Od protektorátních dob se boj proti populární literatuře vymezuje jako boj za ochranu zdravého rozumu. Po konci Druhé světové války je tento boj pro změnu nazýván „*demokratizací literární kultury*“.³⁹ S nástupem komunistů k moci dochází prakticky k vymýcení populární literatury. Od zavedení cenzury se řeší ideové poslání literárního díla a není brán ohled na jeho kvalitu. Celý tento proces vylučování se schovával za nedostatek papíru a uplatnily se například i další metody - jako odložení publikace či změna nákladu tisku.⁴⁰

V období socialismu populární literatura oficiálně neexistovala a například mezi lety 1949-1957 nevyšel ani jeden detektivní román. Odstranění braku bylo hlavním cílem, k čemuž pomohl nový znárodňovací nakladatelský zákon z roku 1949. V letech 1946-1951, ale vycházela edice Románových novinek, jejíž úkolem bylo populární literaturu nahradit, ne v ní pokračovat. Obsahovala žánry populární, ale pouze ty s uměleckou hodnotou. Nenalezneme v ní western, ani fantastickou literaturu. Tato edice a její obsah měly sloužit, jakožto náhrada za populární literaturu.⁴¹ Od historie boje proti populární literatuře se nyní přesuneme k jejímu stavu na knižním trhu za normalizace.

3.2 Literární brak v době normalizace

Populární literatura nebyla na rozdíl od „umělecky náročné tvorby“ tak zasažena zákazy přelomu šedesátých a sedmdesátých let, ale i tak se na ní vztahovala určitá pravidla. Její existence se, jak bylo řečeno výše, oficiálně nepřipouštěla, jediné pokud v sobě měla poznávací, výchovné či kulturní poslání. Přesto se objevovaly v knižní produkci díla, která se tehdejším pohledem dala označit za brak. „*Rekreační literatura širokého konzumu (tak se také poněkud eufemisticky označovala masově vydávaná zábavná tvorba) existuje ovšem i v socialistické společnosti, ale kulturní politika zde vymyjuje z kulturního života brak. Vždycky se to po hříchu nedaří, a právě proto je účelné zabývat se jí z hlediska literárních kvalit, tím spíše, že představuje denní chléb statisíců čtenářů a dopomáhá utvářet jejich literární vkus.*“⁴² uvádí literární teoretik Josef Hrabák

38 TOMAN, Jaroslav. *Trivialita a kých v literatuře pro děti a mládež*. Brno: CERM, 2000. s.5

39 JANÁČEK, Pavel. *Literární brak. Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951*. Brno: Host. 2004, s.58-59

40 JANÁČEK, Pavel. *Potlačování okraje, prosazování středu. Operace vyloučení jako součást programu ideální literatury 1945-48*. In: *Populární literatura v české a slovenské kultuře po roce 1945: sborník referátů z literární konference 40. Bezručovy Opavy (16.-18.9.1997)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998. s. 9-24.

41 JANÁČEK, Pavel. *Literární brak. Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951*. Brno: Host. 2004, s. 17-78.

42 HRABÁK, Josef. *Napínavá četba pod lupou: ze studií o paraliteratuře*. Praha: Československý spisovatel, 1986. s.7

ve své knize *Napínavá četba pod lupou*, jedné z mála prací zabývající se populární literaturou vydaných během normalizace.

Normalizační autoři populární literatury tak byli nuceni k „zliterárnění“ svých textů, ať předstíráním psychologického a společenského rozměru jejich díla nebo způsobem nakladatelské prezentace. Jako součást hlavního proudu oficiální prózy tak byla populární literatura prezentována jako prestižní a umělecká četba, jejíž komerčnost byla zastírána. Její čelní autoři, například Jarmila Loukotová nebo Helena Šmahelová psali žánrově nevyhraněné prózy, nesoucí jasné rysy zábavné beletrie pro masového čtenáře. Nejspíš proto se pak tyto díla objevovala v nejprestižnějších edicích a získávala různá ocenění. V sedmdesátých letech a osmdesátých letech se žánrová škála populární četby rozšířila o dobrodružné romány s prvky westernu a milostné romány, žánry jako detektivka se rychle rozrůstaly o nové autory a tituly. V osmdesátých letech zažívá největší slávu science fiction, v níž si svobodné pole pro svoji intelektuální aktivitu našla velká skupina autorů i čtenářů střední a mladší generace.⁴³ Se sametovou revolucí a koncem cenzury v Československu končí „hon“ na populární literaturu a mění se i pohled odborníků. Populární literatura je zlegalizována a přestává na ni být pohlíženo jako na paraliteraturu nebo „nížkou“ literaturu a pro literární kritiky přestává být na okraji jejich zájmu.

3.3 Detektivní próza

Dagmar Mocná ve své *Encyklopedii literárních žánru* popisuje detektivní žánr jako „jeden z klíčových žánrů populární epiky, líčící proces objasňování ztajemněného zločinu“⁴⁴ Antonín Kudláč ve své knize *Barvy černobílého světa* zmiňuje definici Tomáše Horvátha, že detektivka je „formulový“ žánr, který čtenáři nabízí strukturu vyprávění, kterou dobře zná a ovládá její literární kód.⁴⁵ Slovo detektivka pochází z latinského *detegere*: odhalovat, odkrývat. Pro detektivní příběhy je pak význačný jejich styl vyprávění, tvořený přísně promyšlenými vyšetřovacími metodami, založenými na logickém uvažování a za použití odborných znalostí k odhalení pachatele. Typickým hrdinou detektivky je vyšetřovatel s profesionálními zkušenostmi a letitou praxí jak v přírodních, tak i lékařských vědách. Zároveň se vyznačuje jistými výstřednostmi (Holmes hraje na housle a bere drogy, Poirot je velmi pyšný na svůj knír), nebo klame svým vzhledem díky čemuž ho jeho soupeři podcení a on zvítězí. Tento typ detektiva má ve většině případů partnera, který se stává jakýmsi prostředníkem mezi čtenářem a detektivem. V průběhu let dochází k odklonu od tohoto

43 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.697-700

44 MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s.106

45 KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa: studie o vybraných žánrech současné české populární literatury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. s.108

typu pojetí a typ detektiva podivínského génia nahrazuje klasičtější zástupce lidské populace s možnou příslušností k některému z policejních oddělení. Stále ale platí, že by hlavní hrdina měl být symbolem práva, spravedlnosti, odvahy a vynalézavosti spolu s dostatkem dedukce. Detektiva tedy může představovat kdokoli zastupující stranu dobra s těmito vlastnostmi v různém poměru. Z hlediska kompozice je detektivka koncipována tak, že se začíná zločinem a přes sbírání důkazů a interakci s ostatními postavami se detektivka dostává do velkého finále, kde dojde k odhalení vraha. Toto dělá z detektivky dějově vypjatý žánr. Oproti thrilleru se tak soustřeďuje spíše na čtenářův intelekt, než na stupňování hrůzy.

V období normalizace zažívá detektivní žánr jakousi renesanci, a to v době, kdy dochází k obnovení sešitové produkce detektivek (edice Magnet). Detektivka byla přijímána díky vyličení týmové práce při chytání zločince z ideologického hlediska detektivka nevadila, protože většina pachatelů pocházela z „nevhodných“ sociálních poměrů.⁴⁶ Dalším důvodem, proč byla detektivka populární byl i její výchovný účel z hlediska morálky a mravního postoje čtenáře. „*My u tohoto druhu literatury sledujeme dva cíle: Jednak poskytnout čtenářům zábavu Jednak poskytnout čtenářům zábavu, oddych, a jednak máme na zřeteli i výchovný cíl...V tom že ty knihy pomáhají formovat mravní postoje a charakter lidí, jejich smysl pro spravedlnost a etiku i právní vědomí.*“⁴⁷ říká vedoucí redakce beletrie nakladatelství Naše vojsko Antonín Hendrych. Kromě knižních edic se detektivka objevovala i v populárních časopisech jako byly *Květy* nebo *Ahoj na sobotu*. Překlady detektivních románů rovněž vycházely na pokračování v denících (*Svobodné slovo*). Oficiálně vydávané detektivky se v období normalizace oprostily od ideologického pojetí žánru k příběhům klasického typu. Takto mohly vyjít příběhy z první republiky z pera Jiřího Marka o policejním radu Vacátkovi (zfilmováno Jiřím Sequencem). I tak se samozřejmě v tomto žánru objevují agitační a ideologicky propagační publikace. Patří k nim například román *Území nikoho* od Jiřího Hájka, jehož hrdina Mírek Zeman se na nejmenovaném ministerstvu pokouší objasnit zločiny spáchané v „krizových“ letech 1968 až 1969. Tato „socialistická detektivka“ dala vzniknout fenoménu doby, televiznímu seriálu *Třicet případů majora Zemana*. Tato tendenční ideová detektivka, vydávaná hlavně nakladatelstvím Naše vojsko, se nestala hlavním proudem detektivní beletrie a větší oblibu si uchovávaly příběhy stylu anglických detektivek. Václav Erben tak pokračuje se svojí sérií o kapitánu Exnerovi, který se stal takovým fenoménem, že postava Exnera se objevuje i u jiných autorů (Břetislav Hodek). Ze zahraničních vyšla díla autorů jako James Hadley Chase, Maj Sjöwallová a Per Wahlöö, Agatha Christie, Georges Simeon, Ed McBain (vlastním jménem Evan

46 MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s.107-113

47 *Obrana lidu: list Československé armády*. Praha: Magnet-Press, r.48. č.49. s.8

Hunter) a další.⁴⁸ Zahraniční autoři, zvláště anglosaští jsou mezi čtenáři více oblíbení než domácí tvorba. „*Knihy se prodávají různě a nesouvisí to vždy s jejich kvalitou. Naši čtenáři v posledních letech dávají přednost anglosaské detektivce, její náklady převyšují i dvojnásobně původní tvorbu.*“⁴⁹ uvádí Jaroslava Jiráčková, redaktorka nakladatelství Naše vojsko. S událostmi roku 1989 a následnou legalizací populární literatury přineslo nové tvůrčí podmínky. Do detektivních próz se vrací postupy americké drsné školy, porevoluční realita je zachycována jako podnikatelská džungle plná zločinu. S rozmachem komerčních televizních stanic konkurují tradičním detektivkám populární kriminální seriály modifikující celý žánr, často vydávané také knižně.⁵⁰

3.4 Science fiction

Dagmar Mocná definuje science fiction jako “*žánr fantastické literatury zobrazující hypotetický svět, zkonstruovaný s využitím vědecko-technických paradigmat.*”⁵¹ Sci-fi vzniklo jako reakce na technický rozvoj civilizace a reflektuje jak radost z netušených perspektiv, tak obavy z možných negativních dopadů technologického pokroku. Je koncipován jako alternativní model světa, kde vše pro náš svět nepřírozené je zde vysvětleno pomocí vědy a zákonů. Zábavná funkce sci-fi se tak prolíná s dalšími aspekty, jako popularizace fyziky nebo spekulace nad jinými formami života a budoucností lidstva. Sci-fi má několik podžánrů, a tyto podžánry definují jistá pravidla. Kontrafaktualní historie neboli sci-fi alternativní historie se zaměřuje na hypotetické scénáře „co by, kdyby“ například, jak by vypadal svět, kdyby Německo vyhrálo druhou světovou válku a podobně. V americkém prostředí je za základ celého žánru považována hardcore science fiction. Příběhy, kde jsou technologické vymoženosti pouhou kulisou děje, nazýváme space opera. Ty se ve svých příbězích soustředí na meziplanetární konflikty. Speculative fiction potlačuje technické a dobrodružné prvky ve prospěch intelektuálních spekulací a sociologických a psychologických analýz.⁵²

V období normalizace si sci-fi našlo okruh svých autorů, a i když antiutopický román prakticky zmizel z oficiálních kruhů, tak v českém prostředí zůstaly dva žánry sci-fi: dobrodružný román a nesvadbovská povídka analyzující psychologické a sociální mechanismy v modelovém světě. Antiutopická linie však docel nezmizela, objevila se vždy, když autoři situovali postavy do prostoru omezené svobody pohybu nebo volby, případně popisovali světy ovládané krutými zákony

48 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.704-707

49 *Obrana lidu: list Československé armády*. Praha: Magnet-Press, r.48. č.49. s.8

50 MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s.113

51 Tamtéž s.621

52 Tamtéž s.621-622

a zvyky. Už se také neobjevovala utopie na komunistickou vizi života, pravděpodobně protože byla tak naivní že v ní stejně nikdo nevěřil. Hlavním reprezentantem dobrodružné sci-fi byl Ludvík Souček, který ve svých novelách kombinoval vědeckofantastické motivy s detektivním žánrem a historickými fakty (*Případ baskervillského psa*, 1972). Výbor ze Součkovy tvorby poté vyšel v roce 1985 pod názvem *Hippokratův slib* (1985). V sedmdesátých a osmdesátých letech se stala hlavním útvarem sci-fi krátká próza využívající vědeckofantastických motivů a dějů ke konstrukci dějinných, etických, filozofických a psychologických paradoxů. Tato literatura vznikala s vnímáním mezinárodního kontextu zastupovaného jmény jako Arthur C. Clarke nebo Stanislav Lem. Z domácího prostředí se navazovalo na Josefa Nesvadbu. Jeho pokračovatelé na něj navazují tématy jako setkání lidstva s mimozemšťany, respektive ovládnutí společnosti cizím elementem. Tato linie byla s nástupem normalizace na krátký čas umlčena, v druhé polovině sedmdesátých let s ní začala pracovat skupina mladých autorů. Ti ve sci-fi hledali náhradní prostor pro literární a politickou činnost, se kterou by se v jiných žánrech neuplatnili.

Sci-fi autoři sedmdesátých a osmdesátých let věřili, že se sci-fi díky svému intelektuálnímu potenciálu, jakožto žánr může etablovat na poli literatury a vplynout do jejího elitního okruhu. Současně se podíleli na vzniku tzv „fandomů,” spolků čtenářů, redaktorů a spisovatelů sci-fi (první založili studenti Matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze). Jedním z významných autorů české sci-fi této doby je Ondřej Neff. Ten ve svých zápletkách používá ironii projevující se pomalu až parodováním žánru a postavy lidových outsiderů a s tím spojené používáním obecné češtiny. Neffovo tíhnutí k zábavné epice se promítlo i do jeho románů adresovaných mládeži i dospělým čtenářům.⁵³ Ze zahraničních autorů vycházejí během normalizace hlavně klasici žánru Science fiction jako Arthur C. Clarke, bratři Strugačtí, Isaac Asimov, Stanislav Lem nebo John Wyndham. Změny roku 1989 znamenají pro science fiction krizi. Žánr po liberalizaci trhu a zahlcení zahraniční produkcí ztratilo science fiction svoji pozici na trhu. Dochází totiž k přesunu k žánru fantasy, který za normalizace prakticky neexistoval.

3.5 Dobrodružná literatura

„Žánr zábavné prózy s množstvím zápletek, navozující napětí vystupňováním motivu a zkoušky.“ Takto definuje dobrodružný román, stěžejní žánr populární literatury Dagmar Mocná.⁵⁴ Čtenář dobrodružných románů očekává dramatickou situaci, útek do cizího prostředí tropických ostrovů, divokého západu nebo polárního kruhu. Varianty dobrodružné literatury můžeme definovat

53 JANOUŠEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. s.710-715

54 MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s. 118

jak podle jejich zaměření (robinsonáda, kovbojka, indiánka), tak i podle příjmení autorů (verneovky, mayovky).⁵⁵ Hlavní postava opouští známý prostor svého domova a za jeho hranicí čelí různým nebezpečím. Jeho cesta vede divokými a neprobádanými končinami. Cíl hrdinovy cesty se mění podle dobového kulturního kontextu. Někdy hrdinova cesta vede k sebezdokonalení, jindy může jít o bohatství, nevšední zážitky a zkoušení hranic vlastních schopností. Důležitým motivem dobrodružného románu může být i putování za ženou nebo náhoda (jako její protiváha pak osud). Hlavní hrdina dobrodružného románu je idealizován jako hrdina vynikající nad ostatními svojí silou a morálními kvalitami. V historickém dobrodružném románu se pak tento hrdina často objevuje u důležitých událostí doby, což ještě více umožňuje jeho všemocnost. Z hlediska vyprávění je pozornost zaměřena na akce lidí a kritické stavy, ve kterých se objevují (vyčerpání, odvaha, odhodlání). Významným způsobem se dobrodružný román uplatnil v četbě pro mládež, kde je přizpůsobován cílovým věkovým vrstvám čtenářů.

V české literatuře nemá dobrodružný román velkou tradici, pravděpodobně způsobenou tím, že náš národ nekolonizoval a nemá moře. Proto mají velký význam překlady a adaptace z anglické, francouzské a německé literatury jako Robinson Crusoe nebo knihy Karla Maye. Až v první polovině dvacátého století se u nás dobrodružný román dočkal celistvější podoby se zaměřením na dospívající mládež, ve které se spojovala zábava s výukou. Příkladem můžou být romány Eduarda Štorcha z doby kamenné.⁵⁶ Na Štorcha v období normalizace navázal Bohumír Fiala, jehož příběhy dokazují, jak je literární fikce účinná na pozadí historie (*Kníže čeká na zbraně*, 1975). Další ze spisovatelů dobrodružné literatury v období normalizace je Vojtěch Steklač se svým *Tajemstvím skarabea* (1983). V dobrodružném příběhu o lékaři, jemuž se pacient svěří, že je Napoleon, v sobě kombinuje dobrodružství, napětí a čtenář zde odhaluje záhady a zároveň zažívá dobrodružné poznání.⁵⁷

55 URBANOVÁ, Svatava. *Historický vývoj žánrů literatury pro mládež - antologie: žánry, osobnosti, díla*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 1998. s.147

56 MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s.118-123

57 STEKLAČ, Vojtěch. *Tajemství skarabea: [životopisný román Napoleona Bonaparte: pro čtenáře od 11 let]*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1983

4. Vývoj edice Omnia v letech 1969-1990

4.1 Nakladatelství Svoboda

4.1.1 Historie nakladatelství před rokem 1968

Nakladatelství Svoboda existovalo na počátku normalizace již 25 let. Jeho založení se datuje do prvních měsíců po druhé světové válce a bylo založeno jako účelové „zařízení“ pro vydávání politické a pokrokové literatury. První měsíce po válce byla činnost nakladatelství koordinována Nakladatelskou radou, v jejímž čele byl ministr kultury Václav Kopecký. Nakladatelská činnost spadala do kompetencí Lumíra Čivrného. K vybudování podniku byli pozváni prvorepublikoví komunističtí nakladatelé Jan Fromek, Jarmila Prokopová a Karel Borecký.⁵⁸ V této době byly redakce nakladatelství Svoboda rozděleny do tří oddělení. Redakce beletrie se zabývala vydáváním prózy, poezie, divadelní literatury a reportáží z celého světa se zaměřením na slovanské země. Zaměření redakce politické a vědecké literatury bylo na vydávání propagandistické a agitační komunistické literatury, to znamená díla teoretiků marxismu-leninismu, encyklopedie, slovníky a knihy o SSSR. V kompetencích poslední redakce bylo vydávání prací z oblasti umělecké a literární kritiky. Distribuce probíhala v síti vlastních prodejen.

Roku 1953 dochází k přejmenování na Státní nakladatelství politické literatury (SNPL). SNPL je nadále ideově řízeno ÚV KSČ, hospodářsky se zodpovídalo ministerstvu kultury. Z nového názvu můžeme odvodit, k jakým změnám došlo ve vydavatelské činnosti. Beletrie je vyňata z kompetencí nakladatelství a většina redaktorů z této redakce přešla do nově vzniklého Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU). SNPL také přichází o síť prodejen, které přechází pod národní podnik Kniha. Nakladatelství je ale svěřeno veškeré vydávání propagandistické literatury o klasicích marxismu-leninismu, dějinách dělnického hnutí a dějinách komunistických stran. Ředitelem je, tehdejším ministrem kultury jmenován, František Svoboda, Jarmila Prokopová zůstává na pozici šéfredaktorky.

V roce 1958 je obnovena redakce beletrie a 1. ledna 1959 dochází k dalšímu přejmenování. Ze SNPL se stává Nakladatelství politické literatury (NPL), které opět podléhá ÚV KSČ, jak ideově, tak hospodářsky. Novým ředitelem se stal Květoslav Innemann a vznikly nové redakce, které se dále zabývají vydáváním propagandistické a agitační literatury a tzv. politické beletrie jako

⁵⁸ Slovník české literatury po roce 1945. Svoboda [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1743&hl=Svoboda+>

prostředku masového působení na nejširší vrstvy čtenářů. V tomto období je beletrie prakticky odsunuta na druhou kolej a hlavní zájem nakladatelství byl vydávání politické literatury a literatury společenských věd. V roce 1966 se Nakladatelství politické literatury vrací ke svému původnímu názvu Svoboda a novým edičním plánem, ve kterém bude mít beletrie výraznější uplatnění a nakladatelství tak bude moci konkurovat nakladatelstvím jako byla Mladá fronta nebo Československý spisovatel.⁵⁹

4.1.2 Nakladatelství Svoboda za normalizace

V květnu 1968 nahrazuje Květoslava Innemanna na pozici ředitele Tomáš Kosta. Ten po srpnových událostech odchází do exilu a nahrazuje ho Josef Kadlec. Kadlece po dvou letech na této pozici nahrazuje Evžen Paloncý, který byl ředitelem do roku 1987. Po Paloncym byl ředitelem Svobody jmenován Stefan Szeryński a ten nakladatelství vedl až do jeho zániku.

V počátcích normalizace bylo pro komunistickou stranu důležité vysvětlit události pražského jara a jeho následného potlačení, čemuž stranické nakladatelství velkou měrou pomohlo. „*Úkolem nakladatelství je vydávat společenskovědní literaturu zaměřenou na ideovou výchovu členů strany i nestraníků v duchu marxismu-leninismu, plnit úkoly ukládané stranickými orgány a v edicích učebnic, příruček a slovníků usilovat o zvýšení všeobecného vzdělání čtenářů.*“⁶⁰ Tato formulace, objevující se v soupisu knih vydaných nakladatelstvím Svoboda mezi lety 1945-1974 ukazuje, jak se komunisté snažili prosadit svůj jediný správný pohled na svět a historii. „*V oblasti historie je prvořadým úkolem usilovat o vydávání publikací, které by ukazovaly správný marxistický pohled na historii...V oblasti mezinárodních vztahů jde především o vysvětlování základních problémů současné epochy – o boj mezi imperialismem a socialismem, třídní zápas ve světovém měřítku.*“⁶¹

V oblasti beletrie se nedočteme nic o budování socialismu, či podobné propagandistické řeči, popis toho, co má v plánu nakladatelství Svoboda v následujících letech vydávat je víceméně abstraktní. „*Budou vycházet spisy ověřené literární hodnoty domácí i světové, ale i současná díla, která se snaží obrážet život dnešního člověka.*“⁶² K této vydavatelské činnosti sloužily nakladatelství Svoboda v oblasti beletrie tři základní edice – Antická knihovna (1969-1996), obsahující díla antického písemnictví, Jiskry (1958-1970), zaměřené na sovětskou prózu, později se zaměření přesunulo na psychologická a existenciální témata a Omnia, které se budu věnovat v následujících

59 PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. s.479-483

60 BROŽ, Václav, ed. *Knihy 1945-1974: Bibliografie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1975. s. 8

61 Tamtéž.

62 Tamtéž.

kapitolách. Vlajkovou lodí nakladatelství Svoboda byla edice Členská knihnice (1961-1996), kde mimo beletrie vycházela i díla z oblasti historie filozofie, ekonomie a politologie.⁶³

Produkce nakladatelství Svoboda byla propagována v bulletinu *Kvart nakladatelství Svoboda*. Tento bulletin byl v počátcích zaměřen pouze na novinky z edice Členská knihnice a později rozšířil svůj záběr na celou produkci nakladatelství Svoboda.⁶⁴ O celé produkci nakladatelství Svoboda informovaly také bibliografické seznamy knih *Knihy 1945-1974*⁶⁵ a *Knihy 1975-1979*,⁶⁶ sestavené Václavem Brožem a *Knihy 1980-1984*,⁶⁷ sestavené Jaroslavem Finglem a Zdenou Sadeckou. O knižních novinkách si čtenář mohl pravidelně přečíst v týdeníku *Tribuna*⁶⁸ a časopis *Tvorba*⁶⁹ kromě novinek z jednotlivých edic nakladatelství informoval i o dalších novinkách, například o výsledcích udílení cen nakladatelství za angažovanou tvorbu, účasti nakladatelství na knižních veletrzích nebo zde vycházely články k výročí nakladatelství i jeho jednotlivých edic. Také zde vyšly rozhovory s ředitelem Paloncym a redaktory nakladatelství.

Proti *Tribuně* byla *Tvorba* více zaměřená na beletristickou produkci nakladatelství, *Tvorba* se soustředila více na propagování agitační literatury. V týdenících *Květy*⁷⁰ a *Mladém světě*⁷¹ byly kromě informací o knižních novinkách nakladatelství přiloženy objednávkové listy určené k objednání nově vyšlých i nadcházejících titulů. *Rudé právo*⁷² také informovalo o knižních novinkách v nakladatelství v rubrice *Z nových knih*. V průběhu 70. let byla zveřejňována v *Rudém právu* rubrika *Z knihy*, ve které byl medailonek o autorovi vycházejícím v produkci nakladatelství a krátký úryvek z knižní novinky. O produkci nakladatelství Svoboda se také informovalo v měsíčníku *Čtenář*⁷³, kde na začátku roku 1973 vyšel článek o edičním plánu nakladatelství Svoboda pro tento rok. V roce 1989 se ve *Čtenáři* nakladatelství Svoboda představuje se svou celkovou produkcí a edičními plány na rok 1990. K těm, vzhledem ke změně politické situace, samozřejmě nedošlo.

63 PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014. s.492-494

64 Slovník české literatury po roce 1945. Svoboda [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1743&hl=Svoboda+>

65 BROŽ, Václav, ed. *Knihy 1945-1974: Bibliografie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1975.

66 BROŽ, Václav, ed. *Knihy Nakladatelství Svoboda 1975-1979: bibliografie*. Praha: Svoboda, 1981.

67 FINGL, Jaroslav, ed. a SADECKÁ, Zdena, ed. *Knihy 1980/1984 Nakladatelství Svoboda: Bibliografie*. Praha: Svoboda, 1986.

68 *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1969-1989.

69 *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1925-1991.

70 *Květy: časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním*. Praha: Rudé právo

71 *Mladý svět: týdeník*. Praha: Mladá fronta, 1959-2005.

72 *Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Praha: ÚV KSČ

73 *Čtenář: měsíčník pro práci se čtenáři*. Praha: Academia, 1949- Dostupné také z: <http://ctenar.svkk1.cz>.

4.1.3 Nakladatelství Svoboda po roce 1989

S koncem socialistického systému a vzhledem k hospodářským změnám, jako bylo otevření volného trhu, přichází i změny ve vlastnických strukturách nakladatelství. Roku 1992 dochází k přejmenování na Svoboda – Libertas a roku 1994 se z nakladatelství stává akciová společnost. Ani tyto změny nepomohly, nakladatelství se v nových ekonomických podmínkách nedokázalo uživit a roku 1998 by na podnik vyhlášen konkurz a skončil v likvidaci. Nakladatelství tímto ukončilo svoji 44 let trvající činnost. Na tradici nakladatelství Svoboda se pokusil navázat poslední ředitel Stefan Szerynski založením nakladatelství Svoboda Servis s.r.o. Vycházela zde především vzdělávací literatura – jako učebnice pro střední školy nebo kuchařky.⁷⁴ Podnik byl v likvidaci a v současné době již neexistuje⁷⁵

4.2 Edice Omnia

4.2.1 Pojem edice

Slovo edice má z hlediska svého použití několik významů. Jan Halada ve své knize *Člověk a kniha úvod do nakladatelské specializace* uvádí několik definic slova edice. Ve smyslu textologické činnosti chápeme slovo edice jakožto výsledek práce editora při přípravě daného díla pro tisk. Edice rovněž označuje pořadové číslo v řadě všech vydání konkrétního díla, to znamená, jestli jde o první nebo třetí vydání. V tomto případě je ale dnes známější a zažitější pojem vydání. Obecně slovo edice znamená vydání určitého díla, a to nejen knih, ale například i hudebnin, v tištěné podobě. Nejběžnější použití slova edice je tedy ve smyslu vydání určitého díla, které se vyznačuje určitými společnými znaky, jak vnitřními, tak vnějšími. Jde o řadu děl podobného tematického, obsahového i čtenářského zaměření, jejichž souvislost je naznačena a potvržena jednotnou grafickou úpravou. Pojem edice je v nakladatelské činnosti chápán jako adekvátní součást edičního plánu, je výrazem jeho profilového zaměření. Ediční řady se v nakladatelských plánech začali v Československu objevovat na konci padesátých let a postupně se etablovaly v základní součást nakladatelské činnosti.⁷⁶ Důkazem o oblíbenosti edičních řad může být údaj z roku 1985 o celkovém počtu edic vydávaných na území Československa. Jen nakladatelství Odeon

74 HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. s.323-324

75 <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=517837&typ=UPLNY>

76 HALADA, Jan. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace: určeno pro posl. fak. sociálních věd Univ. Karlovy*. Praha: Karolinum, 1993. s.94-97

provozovalo 68 edičních řad, Albatros 39 a Svoboda 43 edic.⁷⁷ Tento počet dokazuje důležitost edičních řad v nakladatelských plánech.

4.2.2 O edici Omnia

Edice Omnia, ze začátku též nazývaná Knihovna dobré četby Omnia, byla vedle edic Jiskry a Úsvit jednou z edičních řad zaměřených na beletrii v nakladatelství Svoboda. Počátky edice se datují do roku 1969 a poslední kniha edice Omnia byla vydána roku 1997. Za 28 let existence edice zde vyšlo 308 knih,⁷⁸ ve sledovaném období to bylo 254 knih, po roce 1990 vyšlo 54 knih. Edice měla široké žánrové zaměření, vedle románové prózy zde vycházela také detektivní a krimi literatura, sci-fi, humoristická próza, dobrodružná literatura ale i literatura faktu. Edice Omnia se zaměřovala hlavně na překladovou literaturu např. autorů z Francie, Anglie, Ameriky, Ruska atd. Vyšla zde ale i díla československých autorů. Edice Omnia překvapivě nemá jakékoliv číslování jednotlivých knih edice. Pořadí titulu v edici není uvedeno v titulech ani knihovních katalozích, což zabraňuje přesnému určení počtu knih vydaných v edici a pořadí v jakém v ní vyšly. Seznam knih v edici je tedy vytvořen podle vyhledávání v databázi katalogu národní knihovny. Edice Omnia byla založena, stejně jako ostatní beletristické edice nakladatelství Svoboda, z důvodu finančního zisku. „Svoboda původně vydávala hlavně politickou literaturu, beletrie poměrně málo. Když jsem tam ale byla přijata, nový ředitel Evžen Paloncý, který přišel z UV KSČ, se rozhodl, že politická literatura málo vydělává, a proto rozšíří beletrii.“⁷⁹ uvádí Věra Saudková, redaktorka beletrie v nakladatelství Svoboda.

Edice Omnia se jako ostatní edice vydávané v období normalizace, podílela na rehabilitaci detektivní prózy, která byla kulturní obcí přijímána jako brak. Na svých stránkách tak představila dnes už klasiky žánru jako jsou Georges Simeon (*Donadieova závět*) nebo Per Wahloo a Maj Sjewallová (*Saffleská bestie*). Záběr edice také zahrnoval science fiction (Arkadij a Boris Strugačtí, Arthur C. Clarke) a dobrodružnou literaturu (Robert Louis Stevenson, Jack London). V edici Omnia se tak objevují jak současní autoři, tak klasikové literatury (Alexandre Dumas, Paul Féval). Zajímavostí může být, že kromě beletrie měla v edici Omnia své zastoupení literatura faktu, například knihy Václava Pavla Borovičky *Procesy, které vzrušily svět*⁸⁰, *Století šakalů*⁸¹ a *Atentáty*,

77 ŠEDOVÁ, Marie. *Přehled českých nakladatelství a edic: inf. pomůcka*. Brno: Knihovna Jiřího Mahena, 1985. s.4

78 Seznam knih v edici Omnia vytvořen podle katalogu Národní knihovny viz Příloha 1.

79 RUBÁŠ, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012. s.347

80 BOROVIČKA, V. P. *Procesy, které vzrušily svět*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989

81 BOROVIČKA, V. P. *Století šakalů*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1985

kteřé změnilý svět.⁸² Dalším zástupcem literatury faktu je například románová rekonstrukce atentátu na prezidenta Kennedyho *Atentát na presidenta*⁸³ od Donalda Freeda a Marka Lanea (překlad Eva Kotulová). Po roce 1993 se edice Omnia rozdělila do tematicky zaměřených větví – Omnia thriller, Omnia horor, Omnia román, Omnia sci-fi, Omnia humor, Omnia krimi, Omnia fanasy a Omnia bestseller. V roce 1995 se větve opět spojily do jedné edice, ta ale společně s nakladatelstvím Svoboda zaniká.

4.2.3 Produkce edice Omnia

Nejvíce vydávaným autorem v edici Omnia byl do roku 1989 Georges Simeon (7 knih, z toho 5 knih obsahuje 2 romány v jednom svazku, to znamená 12 titulů). Dalšími autory s více než třemi tituly jsou Alexandre Dumas (8 titulů), Paul Féval (5 titulů), Phillipe Hériat (4 tituly) a Arkadij a Boris Strugačtí (4 tituly). Z československých autorů vyšlo v edici nejvíce titulů Heleně Šmahelové (4 tituly). Autory s více vydanými tituly jsou také František Kožík (3 tituly), Jarmila Loukotová (3 tituly) a Václav P. Borovička (3 tituly).

Na konci šedesátých a celá sedmdesátá léta se náklad knih v edici pohyboval mezi dvaceti až čtyřiceti tisíci kusů výtisků. Tato situace se mění v osmdesátých letech, kdy dochází k nárůstu a v průměru se náklady pohybují mezi padesáti až osmdesáti tisíci kusů výtisků. Některé tituly se však dočkaly nákladů mnohonásobně vyšších. Nejvyšší náklad měly historické romány Alexandra Dumase ze série *Paměti lékařovi* a *Robin Hood* (150 tisíc kusů). Ve vysokém nákladu také vycházely detektivky. Detektivní román Edgara Wallace o vpádu dvou chicagských zločineckých gangů do Londýna *Když gangsteři ovládli Londýn* měl náklad 149 600 kusů, *Muž, který pozoroval noční vlaky* od Georgese Simeona vyšel v nákladu 99 750 kusů, *Pan Abel* Alaina Demouzona byl vydán v počtu 74 tisíc kusů výtisků. Literatuře faktu se také dostalo vysokých nákladů: již zmíněné *Procesy, které vzrušily svět* měly náklad 140 tisíc kusů a *Století šakalů* 95 tisíc kusů. V žánru science fiction byl v nákladu 140 tisíc výtisků vydáno *Setkání s Rámou* Arthura C. Clarka, jinak se science fiction z hlediska nákladu pohybovalo v průměrném počtu výtisků. Naopak z hlediska edice nízkých nákladech (okolo deseti tisíc kusů) vycházeli autoři českoslovenští, italské, autoři z Rumunska, Lotyšska a překvapivě i autoři sovětské. V nejnižším nákladu v edici Omnia vyšly *Zmizelí soudcové* od Guida Artoma (překlad Josef Hajný, 5 000 kusů) a *Past na iluze* od Jevgenije Dubrovina (překlad Stáňa Sýbrtová, 5 700 kusů). Zajímavé je, že v roce 1970 se u dvanácti titulů

82 BOROVÍČKA, V. P. *Atentáty, které měly změnit svět*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1975

83 FREED, Donald a LANE, Mark. *Atentát na presidenta: román o Johnu Fitzgeraldu Kennedym*. Praha: Svoboda, 1974.

kteřé v Omnii vyšly neuvádí náklad. Je možné že tím chtěli redaktoři utajit přesný počet vydaných výtisků kvůli problémům s papírem, které knižní produkci v normalizaci doprovázely.

Jednotlivé tituly edice pak vycházely během let 1969-1990 v průměrném počtu 12 titulů za rok. V roce 1969 15 titulů, 1970 14 titulů, 1971 13 titulů, 1972 15 titulů, 1973 18 titulů, 1974 18 titulů, 1975 17 titulů, 1976 14 titulů, 1977 13 titulů, 1978 15 titulů, 1979 11 titulů, 1980 11 titulů, 1981 11 titulů, 1982 10 titulů, 1983 10 titulů, 1984 8 titulů, 1985 9 titulů, 1986 5 tituly, 1987 7 titulů, 1988 8 titulů, 1989 9 titulů a 1990 4 tituly.

Nejvíce titulů tedy vyšlo v letech 1973 a 1974, kdy nakladatelství Svoboda v rámci edice Omnia vydalo dohromady 36 titulů, 18 v každém roce. V roce 1973 to byli tito autoři a jejich díla: *Bratr a sestra* od Heleny Šmahelové, *Medůza* od Jarmily Loukotové, *Robin Hood* (překlad Vilém Opatrný) a *Rytíř de Maison-Rogue: paměti lékařovi* od Alexandra Dumase st. (překlad Ladislav Jehlička), *Muž, který pozoroval noční vlaky* od Georgese Simenona (překlad Jarmila Friedlová), *Utatá ruka* od Alana Schofielda (překlad Miroslav Kadlec), *Kašparova dvojčata* od Egona Liva (překlad Vojtěch Gala), *Dvojitý život* od Móra Jókai (překlad Jiří Kabíček), *Volá Dora...* od Sándora Radó (překlad Anna Rossová), *Sezónní láska* od Gabriely Zapolské (překlad Helena Stachová), *Je těžké být bohem* od bratrů Strugackých (překlad Jaroslav Piskáček), *Osud generála* od Daniila Lučaninova (překlad Dagmar Šmídová), *Smrt mi šla v patách: ze vzpomínek čekisty* od S. A. Vaupšasova (překlad Ludvík Myška), *Stopy v lese* od Emiljana Staneva (překlad Věra Urbanová), *Postrach Chicaga* od Edgara Wallace (překlad Ladislav Smutek), *Tajemství kovového domu* od Ellery Queen (překlad Olga Fialová), *Sám na lodi kolem světa* od Joshuy Slocuma (překlad Gabriela Nová) a *Dobrodružství Davida Baulfoura* od Roberta Louise Stevensona.

Na tomto příkladu můžeme pozorovat žánrovou rozmanitost edice Omnia. Kromě dvou českých autorek je celá produkce roku 1973 zaměřena na zahraniční produkci, ve které v tomto roce převládá historický román, velké zastoupení mají také detektivky a dobrodružný román. V edici Omnia se v tomto roce objevuje pouze jediná kniha z žánru science fiction, a to *Je těžké být bohem* od bratrů Strugackých. Největšího nákladu se dostalo knihám *Robin Hood* (100 000 výtisků) a *Rytíř de Maison-Rogue: paměti lékařovi* (150 000 výtisků) od Alexandra Dumase. Ve vysokém nákladu byla také vydávána detektivní próza: v nákladu 99 750 výtisků vyšel *Muž, který pozoroval noční vlaky* od Georgese Simenona a ve stejném nákladu vyšel *Postrach Chicaga* od Edgara Wallace. V počtu okolo deseti tisíc kusů se pohybovalo vydávání sovětských autorů, například *Smrt mi šla v patách: ze vzpomínek čekisty* od S. A. Vaupšasova vyšla v malém nákladu 7 750 výtisků.

Pouhých pět knih vyšlo v roce 1986. Byly to detektivky *Vražda v hotelu Exzellent* od Hasso Magera (překlad Věra Houbová), *Stín lotosového květu* od Michaela Molsnera (překlad Pavel Cink), *Poradce* od Johna McNeila (překlad Vladimír Svoboda). Dále v roce 1986 vyšel dobrodružný

román *Duha dvouprstého Billyho* od Hughu Atkinsona (překlad František Jungwirth) a sci-fi *Objev sebe sama* od Vladimira Ivanoviče Savčenka (překlad Libor Dvořák). V 80. letech můžeme sledovat celkový pokles ve vydávání titulů, pravděpodobně protože souběžně s edicí Omnia vycházely v nakladatelství Svoboda další beletristické edice, V roce 1990 pak vyšly pouhé čtyři tituly, počet vydaných titulů byl ale pravděpodobně ovlivněn událostmi z konce roku 1989.

Několik titulů bylo v edici Omnia vydáno několikrát například *Hrbáč* od Paula Févala (první vydání v roce 1970, druhé v roce 1989), *Tajnosti Londýna* také od Paula Févala (první vydání v roce 1972, druhé v roce 1989), *Volá Dora...* od Sándora Radó (první vydání v roce 1973, druhé v roce 1978), *Robin Hood* od Alexandra Dumase (první vydání 1973, druhé vydání 1989, opakovaného vydání se dočkaly po roce 1989 tituly *Lidé v tógách* od Vladimíra Neffa (první vydání v roce 1970, druhé v roce 1990), *Muži pod ochranou* od Roberta Merla (první vydání v roce 1985, druhé v roce 1991), *Neviditelný nepřítel* od Willy Corsariové (první vydání v roce 1974, druhé v roce 1992), *Šest dnů kondora* od Jamese Gradyho (první vydání v roce 1983, druhé v roce 1993).

4.2.4 Překladová literatura v edici Omnia

V edici Omnia tedy zabírala výraznou část vydávaných děl překladová literatura. Nejvíce autorů vydaných v edici bylo z Francie (41 titulů), dále Německa (38 titulů), Spojených států amerických (28 titulů), Ruska (24 titulů), Velké Británie (17 titulů), Polska (9 titulů), Maďarska (8 titulů), Itálie (6 titulů), Švédska (5 titulů), Bulharska (5 titulů), Chorvatska (3 tituly), Lotyšska (3 tituly), Austrálie (3 tituly), Slovenska (3 tituly), Španělska (2 tituly), Holandska (2 tituly), Běloruska (2 tituly), Dánska (2 tituly), Kanady (2 tituly), Arménie (1 titul), Estonska (1 titul), Finska (1 titul), Gruzie (1 titul), Jihoafrické republiky (1 titul), Norska (1 titul), Rumunska (1 titul) a Ukrajiny (1 titul). Čeští autoři byli zastoupeni 38 tituly, to znamená přibližně 15 % zastoupení děl československých autorů v edici.

Pro edici Omnia překládali z francouzštiny například Zdeněk Frýbort, Jiří Pechar nebo Ladislav Jehlička. Také zde vyšel román 451 stupňů Fahrenheita, který přeložil z angličtiny Josef Škvorecký s Jarmilou Emmerovou. Je zajímavé, že tento antiutopický román vůbec mohl v období normalizace vyjít. Toto může vysvětlit část rozhovoru s jeho překladatelem Josefem Škvoreckým: „*Bradburyho román je průhledně orwellovská antiutopie...Neměl jsem odvahu navrhnout román k vydání, až teprve když polyhistor František Jungwirth, který četl kdeco, zaznamenal, že v tlustém sovětském žurnálu Inostrannaja literatura vyšel román pokrokového amerického spisovatele o režimu, který páli nevhodné knihy. Jak sovětsí redaktori protlačili Fahrenheita k vydání, mi*

připadá jako zázrak“⁸⁴ Dalšími překladateli z angličtiny byli Oldřich Černý, Pavel Medek, Michael Žantovský nebo Vilém Opatrný. Z dánštiny pro Omnii překládal František Frohlich, z maďarštiny Anna Rossová, a ze švédštiny Dagmar Hartlová.

Nejvíce titulů přeložil Vilém Opatrný (9 titulů), Zdeněk Frýbort (6 titulů), Zdeněk Pechar (6 titulů) nebo Ladislav Smutek (5 titulů). Musíme ale brát v potaz, že v edici Omnia můžeme nalézt několik titulů, které byli „pokryty“. „*Já měla hodně známých v obou táborech, těch vyhozených i těch prověřených. Takže jsem lehko přecházela z jedné skupiny do druhé a lehko jsem nacházela lidi, kteří mi byli ochotni své jméno poskytnout. Já sama jsem podepisovala, co jsem mohla, ale dávala jsem si pozor, abych nepřekládala dvě bichle v jednom roce. Protože kdybych byla každý měsíc přeložila jeden román, tak by mi to nikdo nevěřil*“ vysvětluje redaktorka nakladatelství Svoboda Věra Saudková.⁸⁵ V edici Omnia takto „pokrytých“ titulů vyšlo celkem patnáct. V roce 1973 tak vyšla kniha *Stopy v lese* bulharského spisovatele Emiljana Staneva a jako překladatel byla uvedena Věra Urbanová. Ta takto „pokryla“ svého manžela Zdeňka, s jehož spoluprací překlad připravila.⁸⁶ Další takto pokrytá díla jsou *Sharn, má naděje a láska* od Katharine Susannah Pritchardové, které ve skutečnosti přeložil Čeněk Sovák (uveden Jaroslav Stoklasa)⁸⁷, *Královnu Margot* Alexandra Dumase přeložil Vlastimil Fiala (uvedena Jarmila Fialová)⁸⁸, *Čingischán* C. C. Bergiuse byl přeložen Jaroslavem Putíkem (uveden Kristian Mikulejský)⁸⁹, detektivka *Čas je zrádná past* Francise Clifforda byla přeložena Jiřinou a Karlem Kynclovými (uvedena Soňa Nová)⁹⁰, *Pan Abel* od Alaina Demouzona byl ve skutečnosti přeložen Jaroslavem Putíkem (uveden Kristian Mikulejský)⁹¹. Historické romány Olgy Forš *Carevna a rebel* a *Michajlovský palác* přeložil Milan Jungmann (uvedena Marie Kloučková)⁹², *Athéňanku Tháís* Od Ivana Antonoviče Jefremova přeložil také Milan Jungmann (uveden Jiří Honzík, ve vydání z roku 1990 opraveno)⁹³, *Hraběnku Coselová* od Józsefa Ignácy Kraszewskiho přeložila Helena Stachová (uvedena její matka Helena Teigová)⁹⁴, *Konec zámku Herm* od Eugéna le Roye přeložil Jaroslav Putík (uveden Kristian Mikulejský)⁹⁵. Detektivní povídky Georgese Simeona *Augustinova smrt/Neděle* a *Evertonský hodinář/Cizinci v domě* přeložili Tamara Sýkorová a Jaroslav Putík a Eva Ruxová a Jaroslav Putík

84 RUBÁŠ, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012. s.395

85 RUBÁŠ, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012. s.350

86 Rachůnková, Zdeňka Zamlčování překladatelé. Bibliografie 1948-1989. Praha : Ivo Železný, 1992 s. 146

87 Tamtéž. s.127

88 Tamtéž. s.56

89 Tamtéž. s.25

90 Tamtéž. s.38

91 Tamtéž. s.44

92 Tamtéž. s.56-57

93 Tamtéž. s.79

94 Tamtéž. s.86

95 Tamtéž. s.92

(místo Jaroslava Putíka uveden Zdeněk Frýbort, také ve druhém vydání).⁹⁶ Další povídky Georgese Simeona *Vlak/Měsíční úžeh* přeložili Drahoslava Janderová a Jaroslav Putík (místo Jaroslava Putíka uveden Kristian Mikulejský)⁹⁷. Poslední pokrytý překlad v edici Omnia je *Kareta* od B. Travena, kterou ve skutečnosti přeložil Rudolf Vápeník (uvedena Anna Vovsová)⁹⁸. Veškeré překlady Jaroslava Putíka v edici vyšly pod jmény Kristiana Mikulejského a Zdeňka Frýborta. Putík totiž nemohl oficiálně publikovat kvůli tomu, že byl na pozici šéfredaktora časopisu *Orientace*, který byl vládnoucí mocí považován jako opoziční médium⁹⁹ Jaroslav Putík takto pro Omnia přeložil celkem pět titulů, i když není u žádného z nich oficiálně uveden.

4.2.5 Grafická úprava a mediální propagace

Edice Omnia za svoji dobu trvání několikrát změnila svoji grafickou úpravu. Do roku 1983 stál za návrhem přebalu, vazby a typografické úpravy Miloslav Fulín. Od vzniku edice do konce roku 1970 byla obálka řešena tak, že na přední straně obálky se v pravém horním rohu objevoval název edice: Omnia – knihovna dobré četby. Jméno autora a název knihy neměly stálé usazení a měnily se podle ilustrace. Ta byla řešena jednoduše a skládala se maximálně ze tří barev. Pod ilustrací byly umístěny vodorovné nebo svislé pruhy. Na zadní straně obálky bylo propagováno, na co se čtenáři mohou v budoucnu těšit a jednotlivé publikace byly rozděleny podle žánrů: český a československý román, světový román a dobrodružná a zábavná četba. Tato grafická úprava obálky zůstává i po roce 1970 u série historických románů Alexandra Dumase *Paměti lékařovi*.

Již v roce 1970 se objevuje nová grafická úprava. V horní části přední strany obálky byla umístěna pod sebou dvě vodorovná obdélníková pole. V prvním byl napsán název knihy velkými písmeny a v druhém jméno autora, také zde bylo umístěno logo edice. Zbytek obálky zaplňovala ilustrace. Na zadní straně obálky byly uvedeny vyšlé a připravované svazky v edici. V některých případech tyto informace chybí, například u vydání detektivního románu *Případ Monte Cristo* italského spisovatele Enza Russoa (přeložil Zdeněk Frýbort).¹⁰⁰ Tato grafická úprava edice vydržela do roku 1983, kdy ji po Miloslavu Fulínovi přebírá Milan Jaroš. Pro jeho úpravu bylo charakteristické, že přední strana obálky byla rozdělena pomocí tenkých čar do několika různých obdélníků. Vlevo, svisle podél hřbetu, bylo umístěno pole, ve kterém se v horní části nacházelo jméno autora. Křestní jméno bylo oproti příjmení psáno velmi malým písmem. Ve spodní části

96 Tamtéž. s.140

97 Tamtéž. s.141

98 Tamtéž. s.155

99 <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=855&hl=Jaroslav+Put%C3%ADk+>

100 RUSSO, Enzo. *Případ Monte Cristo*. Překlad Zdeněk Frýbort. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1980. 318 s. Omnia.

tohoto pole pak bylo umístěno logo edice. Zbytek obálky byl rozdělen do tří různě velkých obdélníkových polí, umístěných pod sebou. V prvním byl vybraný citát z knihy, v prostředním, nejužším poli byl pak název knihy a v posledním poli byla ilustrace. Grafická úprava Milana Jaroše skončila v roce 1992, již předtím se ale od roku 1990 objevují jiné úpravy. Edice tím ztratila jednotný ráz, způsobený i tím, že byla rozdělena do podedic (Omnia horror, Omnia thriller, Omnia krimi...). Společné pro všechny grafické úpravy bylo to, že knihy byly menšího formátu 20x13 cm a vydávány byly v pevné i měkké vazbě. V prvních letech edice se na ilustracích podíleli různí ilustrátoři, například Karel Teissig, Josef Paukert, Zdeněk Chotěnovský, František Kraus nebo Jaroslav Fajgl. Od osmdesátých let, kdy za hlavní úpravou grafické stránky edice stál Milan Jaroš, měla většinu ilustrací na starost Viktoria-Ban Jiráňková a Miroslav Jiránek.

O novinkách v edici Omnia samozřejmě pravidelně informoval bulletin nakladatelství *Kvart: Zpravodaj nakladatelství Svoboda*. V časopisu *Tvorba* a jeho příloze názvem *Kmen* se objevují i recenze, například na *Klec* od Alberta Beltse¹⁰¹ nebo *Setkání s Rámou* od Arthura C. Clarka.¹⁰² dále jsou zde informace o novinkách v edici. O novinkách v edici se také psalo týdenících *Tribuna*⁴ a *Květy*.⁵ V časopise *Květy* se tituly z Omnie pravidelně objevují v rubrice *Knihy týdne*, a bylo si také možné knihy z edice závazně objednat pomocí přiloženého letáku, který se z časopisu vystříhl a pak se poslal poštou. V *Rudém právu* se v rubrice *Z knihy* objevují krátké úryvky z knih z edice, společně s medailonkem autora. O edičním plánu se zde také píše v článcích o vydavatelských plánech celého nakladatelství Svoboda a nechybí možnost objednání knih z edice.⁶ V měsíčníku *Čtenář* je edice Omnia například představena ve výročním článku k 25 letům založení nakladatelství Svoboda¹⁰³ a edičních plánech nakladatelství Svoboda v letech 1973 a 1989.^{104 105}

101 *Tvorba*: list pro kritiku a umění. Praha: Symposion, 1925-1991.

102 *Tvorba*: list pro kritiku a umění. Praha: Symposion, 1925-1991.

103 *Čtenář: měsíčník pro práci se čtenáři*. Praha: Academia, 1949- . r.22. č.4. s.144-116

104 *Čtenář: měsíčník pro práci se čtenáři*. Praha: Academia, 1949- . r.25. č.3. s.96

105 *Čtenář: měsíčník pro práci se čtenáři*. Praha: Academia, 1949- . r.41. č.7 s.25-28

5. Recepce knih v edici Omnia

5.1 Detektivní próza v edici Omnia

Detektivní próza měla v edici Omnia důležité postavení, zabírala největší část edičního profilu nakladatelství. Vycházela zde díla klasiků žánru Edgara Wallace, Georgese Simenona nebo Pera Wahllö s Maj Sjöwallovou. Překvapivé je, že Agatha Christie je v edici zastoupená pouze jedním titulem, a to *Pozvánkou pro Hercula Poirota* (překlad Eva Ruxová). Detektivní produkci edice Omnia představím na knize *Muž, který pozoroval noční vlaky* od Georgese Simenona.

5.1.1 Georges Simenon

Georges Simenon byl belgický spisovatel narozený 13. února v Lutychu. Nejznámější je jeho postava pařížského detektiva Maigreta. Tato postava objevující se ve více než 170 povídkách se vyznačuje nejen tím, že se samozřejmě snaží odhalit viníka, ale snaží se pochopit motivy jeho činu.¹⁰⁶ V edici Omnia ve sledovaném období celkem vyšlo sedm publikací, z toho se pět knih skládalo ze dvou povídek. Detektivka *Muž, který pozoroval noční vlaky* poprvé spatřila světlo světa v roce 1938. V edici Omnia byla vydána v roce 1973 v nákladu 99 750 kusů. O překlad se postarala Jarmila Friedlová a ilustraci na obálce vyhotovil Zdeněk Chotěnovský.

5.1.2 Muž, který pozoroval noční vlaky

Detektivní román se skládá celkem z dvanácti číslovaných kapitol. U každé kapitoly je krátký úvod a popis toho co může čtenář očekávat. Například kapitola pátá „*Ve které Poppinga ve svetru a pracovní kombinéze chodí dokola v opravářské autodílně a pocítí zklamání a v které dokáže svou nezávislost*“¹⁰⁷ napoví, co může čtenář očekávat, ale explicitně nevyjádří děj.

Hlavní postavou této detektivky je Kees Poppinga, Holanďan pracující jako zástupce vedoucího firmy dodávající lodní vybavení, od mazutu až po alkohol. V průběhu příběhu Poppinga zjistí, že majitel Julius de Coster firmu vytuneloval a má v plánu předstírat sebevraždu, aby unikl trestu. Poppinga od něj přijmul velký finanční obnos a vyrazil vlakem do Amsterdamu v naději, že zde okouzlí milenku svého zaměstnavatele, Pamelu. Ta se mu vysměje do obličeje, což

106 ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 315-316

107 SIMENON, Georges. *Muž, který pozoroval noční vlaky*. Praha: Svoboda, 1973. s. 69.

ho rozzuří k útoku, při kterém ji nešťastnou náhodou zabije. Poté spěšně opustí město a vyrazí dalším vlakem do Paříže. Zde si každý den kupuje noviny informující o jeho zločinu. „*Tanečnice zavražděna v Amsterodamském hotelu. Vrah identifikován díky dokumentům, jež zanechal na místě činu. Zdá se, že jde o blázna nebo o sadistu.*“¹⁰⁸ Vrchní inspektor Lucas, který případ vyšetřuje, s jistotou předpovídá, že Popinga bude brzy zatčen, ten se ale spravedlnosti vyhýbá. Začne se pokládat za mistra zločinu a posílá dopisy na policii a do novin. Je si jistý tím, že prostitutka Jana Rozierová o něj má skutečný zájem a neslouží pouze svému pasákovi/partnerovi Ludvovi, který se živí i kradením aut. Popinga se na čas k Ludvovi a jeho gangu zlodějů aut připojí. Gang však děsí jeho reputace vraha hledaného francouzskou policií, takže Popinga gang opustí a bloudí ulicemi Paříže na vlastní pěst. Přespává po levných hotelech s prostitutkami, dokud mu kapsář neukradne poslední peníze. Při pokusu o sebevraždu je zatčen francouzskou policií a poslán do Holandska, kde je umístěn do ústavu pro duševně choré.

5.1.3 Motivy, témata, postavy

Hlavním tématem detektivky je pád obyčejného muže do spárů šílenství. Ztráta práce dovedla Popingu na okraj společnosti. Po nešťastné vraždě Pamelou se sám začne pokládat za kriminálního a odmítá hodnoty, které předtím vedly jeho život. Díky tomu věří, že si může dělat co chce, bez jakýchkoliv následků. Výsledkem je že Popinga je přesvědčen o své nadřazenosti a chce, aby ji ostatní také rozpoznali. Poté co jeden z jeho dopisů dovede policii k Ludvovi a jeho gangu zlodějů aut, což vyústí ve spolupráci gangu a policie na dopadení Popingy. V tu chvíli si uvědomí, že musí přísně omezit své chování, což mu přijde odporné, protože mu to neumožní uchovat si svoji svobodu. Díky své snaze oprostít se od všech hodnot nakonec končí v ústavu pro duševně choré. Důležitým motivem jsou vlaky, které zde fungují jako jakýsi paradox svobody. Projíždějící vlaky znamenají pro Popingu svět svobody, který nikdy nepoznal a cesty vlakem protínají celý detektivní román. Vlak veze Popingu k osudnému rozhovoru s Pamelou a v nočním vlaku poté přechá do Paříže. Vlak je také středem jeho plánu na sebevraždu, místo ní se ale dostává do pařížského zajetí a poslední vlak ho odváží do ústavu pro duševně choré v Holandsku. Vlak je proto paradoxním obrazem. Vlaky jezdí po předem určených cestách a jakékoliv vykolejení je katastrofa, přesně jako s postavou Keese Popingy. To, co se mu jeví jako útěk před osudem ho k němu vede zpět, protože lidé se podobně jako vlaky pohybují po určitých kolejích. Jsou to zákony, určité zvyky a konvence, které řídí náš život a ani ti, kdo stojí mimo zákon, nejsou osvobozeni.

5.1.4 Georges Simenon a československý tisk

108 SIMENON, Georges. *Muž, který pozoroval noční vlaky*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1973. s.55

Na knihu muž, který pozoroval noční vlaky se během normalizace neobjevila žádná recenze, pouze se objevuje propagace s krátkou anotací. Například v týdeníku Naše rodina se ve vydání z 10. ledna 1972 a 18. října 1972 nachází objednávkový list na knihy z edice Omnia. Zde je detektivní román *Muž, který pozoroval vlaky* popsán jako „*Detektivní příběh z pařížského polosvěta, o muži, jemuž se zhroutil svět, a který se proto snaží vybudovat si novou osobnost mimo zákon.*“¹⁰⁹ I přes nedostatek recenzí či ohlasů na dílo byl Georges Simenon v Československu velmi populární, ale spíše než z detektivního hlediska, se na ně pohlíží jako na psychologické romány. „*Jak svižně dokáže Simenon vyprávět, jak hluboko vidí do nitra svého současníka, jak velký spisovatel je tento Balzac naší epochy, jehož každá nová kniha byla očekávána milióny čtenářů na celém světě! Ke všem mluví, všem cosi podstatného, eticky významného o nich samých sděluje*“¹¹⁰ Josef Hrabák přisuzuje popularitu Simenona u českých čtenářů detektivkám s postavou komisaře Maigreta a jeho sociální postavení ve společnosti. „*Zastavil jsem se u Maigretovy postavy podrobněji proto, že jeho sociální zakotvení ukazuje, proč se těšil takové oblibě. Je totiž ztělesněním drobného měšťáka s jeho ctnostmi, je to člověk, s jakým se můžeme setkat málem na každé ulici a se kterým se můžeme snadno ztotožnit; tak jako s Klubičkem, ale vlastně ještě více – Maigret není detektivní bohém, žije spořádaně se skromnou manželkou, je docela počestný a nemá vlastně žádné vášně, jenom pořád cucá dýmku a rád pije pivo, ale to nikomu neškodí.*“¹¹¹ Simenon tak nebyl na rozdíl od jiných autorů detektivek brán jako literární brak, ale jako autor pracující s psychologií postav hledající příčiny a důvody zločinů a sociální postavení pachatelů ve společnosti.

5.2 Science fiction v edici Omnia

Sci-fi se v edici Omnia nedostalo tolik prostoru, i tak ale edice přinesla legendy science fiction jako Arthur C. Clarke (*Setkání s Rámou, 2001: Vesmírná odyseja*), Stanislava Lema (*Futurologický kongres, Pánův hlas*), Isaac Asimov (*Ani sami bohové*) a také díla bratrů Strugackých (*Je těžké být bohem, Vlny ztišují vítr*) nebo Frank Herbert se svojí sérií o planetě Duna. Na knize Duna nyní představím sci-fi produkci edice Omnia.

5.2.1 Frank Herbert a série Duna

109 *Naše rodina: zábavný týdeník Československé strany lidové*. Praha: Lidová demokracie, 18.10.1972, č. 42. s. 21

110 *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 14.02.1979, s. 6.

111 HRABÁK, Josef. *Napínavá četba pod lupou: (ze studií o paraliteratuře)*. Praha: Československý spisovatel, 1986. s. 93-94.

Frank Herbert byl americký spisovatel narozený v roce 1920 ve státě Washington. V počátcích své kariéry se věnoval psaní povídek a jeho první pokus o román *Drak v moři* vyšel v roce 1956. Tento román vynikl složitou psychologickou drobnokresbou, čemuž se věnují i další Herbertova díla. Zajímaly ho otázky mimosmyslového vnímání, superinteligence, kolektivního vědomí a genetického inženýrství. Těmto otázkám se věnoval v dílech *Zelený mozek* (1966), *Směr: Prázdnota* (1966), *Heisenbergovy oči* (1966), *Tvůrci nebes* nebo *Hellstormská kronika* (1973). *Hellstormská kronika* by se pravděpodobně stala Herbertovým nejznámějším dílem, kdyby nevznikla série knih o planetě Arrakis, zvané též Duna. Duna nejdříve vycházela na pokračování ve sci-fi magazínu Analog pod názvem *Svět Duny*. Čtenářský ohlas byl velmi kladný, takže v magazínu Analog se v roce 1965 objevuje pokračování nazvané *Prorok Duny*. V roce 1965 oba díly spojil do knižního vydání, které nazval jednoduše *Duna*. Úspěch byl prakticky okamžitý a v roce 1966 získává Herbert za *Dunu* cenu Hugo udělovanou nejlepším anglosaským autorům sci-fi. V témže roce Herbert jako úplně první získává cenu Nebula udělovanou sdružením profesionálních spisovatelů Science Fiction Writers of America rozhodlo pravidelně udělovat cenu za nejlepší práce v oblasti sci-fi v uplynulém roce. Do své smrti v roce 1986 napsal Herbert celkem šest svazků o Duně koncipovaných jako dvě trilogie. Byly to *Spasitel Duny* (1969), *Děti duny* (1976) a z druhé trilogie odehrávající se 3500 let po událostech první *Božský imperátor Duny* (1981), *Kacíři Duny* (1984), *Sněmovní planeta Duna* (1986). Herbert chtěl pravděpodobně příběh uzavřít sedmým románem. Bohužel v roce 1986 umírá na plicní embolii.¹¹² To ale neznamenalo konec série. Na Herberta navázal jeho syn Brian. Ten společně s Kevinem J. Andersonem vytvořil kromě několika povídek ze světa Duny tři trilogie předcházející událostem původních knih – nazývané *Předehra k Duně* a *Historie Duny*. Trilogie nazývaná Caladanská trilogie je nejnovějším počinem a její poslední díl *Dědic Caladanu* (*Heir of Caladan*) vyjde v září 2022.¹¹³

Kromě knih se Duna dočkala i komiksového a filmového zpracování. O první filmové zpracování se pokusil chilský avantgardní režisér Alejandro Jodorowsky. Podle jeho vlastních slov měl velkofilm působit jako filmový LSD trip a hrát v něm měli například Salvador Dalí, Orson Welles nebo Mick Jagger. Hudbu pro film měla nahrát skupina Pink Floyd a film měl trvat neuvěřitelných 14 hodin. Vzhledem k těmto megalomanským plánům se ale nenašlo filmové studio, které by pokrylo rozpočet a projekt prakticky skončil dříve, než začal. První filmová adaptace, která vznikla, je z roku 1984 od Davida Lynche. Producent filmu Dino de Laurentiis očekával od Lynche, že film pojme jako „dospělejší“ variantu Hvězdných válek a udrží rozpočet a délku filmu v přijatelných mezích. Film nebyl úspěšný, přisuzuje se to překročenému rozpočtu na 45 milionů

112 HERBERT, Frank. *Duna*. Překlad Karel Blažek a Jindřich Smékal. Vydání první. Praha: Svoboda, 1988

113 Dostupné na <https://dunenovels.com/expanded-dune-universe/>

dolarů a neúnosné délce filmu, která i přes naléhání producenta byla u první verze pět hodin. Další pokus o zfilmování Duny přišel v roce 2000 formou třídílné minisérie natáčené v pražských barrandovských studiích. Na té se díky tomu podílela spousta českých herců a tvůrců. Na kostýmech pracoval Theodor Pištěk a z českých herců se v minisérii objevují například Barbora Kodetová, Jan Vlasák nebo Zuzana Geislerová. Na minisérii Duna navázali tvůrci v roce 2003 další minisérií Děti planety Duna, která zpracovává děj druhé a třetí knihy. Poslední filmová adaptace Duny je z roku 2021 a o její režii se postaral Denis Villeneuve.¹¹⁴ Kromě filmových zpracování se svět Duny objevil v několika videohrách. Od roku 1992 vyšlo několik strategických her, poslední Dune: Spice Wars vyšla v roce 2022 v rámci předběžného přístupu.¹¹⁵

5.2.2 Duna

Poprvé se Sci-fi román *Duna* objevuje na českém knižním trhu v roce 1988, kdy ho vydává nakladatelství Svoboda v rámci edice Omnia. Další díly série se v edici Omnia objevily po sametové revoluci. Pátý díl série *Kacíři Duny* je poslední knihou vydanou v rámci edice Omnia. Série je populární dodnes, o čemž může svědčit nové vydávání. V roce 2022 celkem páté vydání *Božského imperátora Duny* v Překladu Veroniky Volhejové¹¹⁶

První díl *Duny*, jak již bylo řečeno, vyšel v Edici Omnia v roce 1988. Náklad byl 100 000 ks, což byl nejvyšší náklad na knihu edice Omnia v tomto roce. Pravděpodobně se tedy počítalo s tím, že o knihu bude velký zájem. O překlad se postarali Karel Blažek a Jindřich Smékal, kresbu na obálce vyhotovil Miroslav Jiránek. Doslov věnující se životu Franka Herberta, kde se o něm vyjadřuje jako o „jednom ze sedmi dinosaurů sci-fi, napsal Ondřej Neff.

5.2.3 Kompozice a děj

Samotná kniha je rozdělena do dalších třech knih: Kniha první – Duna, Kniha druhá – Muad'dib a Kniha třetí – Prorok. Součástí jsou také přílohy, které pomohou čtenáři lépe pochopit fikční svět Duny. Ekologie duny popisuje snahy o terraformaci planety. Náboženství Duny, jak již napovídá název se věnuje náboženství. Zpráva o motivech a záměrech Benne Gesseritu popisuje cíle tohoto sesterstva. Almanak En-Ašraf slouží jako medailonky důležitých postav příběhu a

114 Dostupné na <https://www.fantasymag.cz/duna-znate-vsechny-filmove-adaptace-stezejni-knihy-zanru-sci-fi-prehled-vsech-verzi-od-jodorowskeho-pres-lynche-harrisona-az-po-villeneuvea/>

115 https://store.steampowered.com/app/1605220/Dune_Spice_Wars/

116 HERBERT, Frank. Božský imperátor Duny. Překlad Veronika Volhejnová. Vydání páté (v Baronetu čtvrté). Praha: Baronet, 2022.

příloha Terminologie impéria je výkladový slovník termínů použitých v knize. Poslední přílohou jsou zeměpisné poznámky popisující geografii Duny. Každá ze tří knih je rozdělena do nečíslovaných kapitol, které vždy začínají fiktivními citáty vytvořenými autorem. Je zde uvedeno odkud citát pochází – z různých slovníků nebo vzpomínkových knih. Vypravěč příběhu je vševědoucí a může tedy poskytnout pohled na myšlení, emoce a plány postav. V některých částech se román přesune do vyprávění v první osobě což odhaluje specifické vnitřní pocty postav a jejich motivace. Vnitřní řeč je v těchto případech odlišena kurzívou.

Duna je založena na představě společnosti zasazené zhruba 20 000 let do budoucnosti. Děj se odehrává v roce 10 191 a lidské bytosti se rozšířily a kolonizovaly planety po celém vesmíru. Na planetě Caladan se vévoda Leto z rodu Atreidů připravuje na odchod do své nové funkce guvernéra Arrakis, pouštní planety s cennými zdroji Melanže zvané též koření, drogy, která je mimořádně oblíbená u bohatých lidí. Leto a jeho rodina, včetně jeho konkubíny Jessiky a jeho syna Paula, mají podezření na past svých rivalů, Harkonnenů, vedených baronem Harkonnenem. Leto se rozhodne usadit na Arrakis kvůli jeho bohatým zásobám Melanže, navzdory varováním jeho mužů, včetně jeho poradce Thufira Hawata a jeho mistra zbraní Gurneyho Hallecka. Atreidové dorazí na Arrakis a vévoda se ihned snaží zajistit planetu před útokem Harkonnenů. Jeho hlavním plánem je získat fremeny, drsné domorodce z pouště Arrakénu, jako vojáky a poradce. Mezitím zvláštní schopnosti Paula a Jessicy zaujaly fremeny. Jessica je členkou Bene Gesseritu, školy kvazi-mystických čarodějnic s podivnými schopnostmi. Fremeni věří, že Jessica a její syn jsou zachránci, kteří je přišli vést k vytvoření ráje na Arrakis.

Dr. Yueh, člen rodu Atreidů, zradí Leta a spolupracuje s Harkonneny Ti dorazí na Arrakis a vyhledá většinu Atreidů pomocí Sardaukarů, supervojáků císaře, který tajně pomáhá Harkonnenům. Dr. Yueh, předá vévodu Leta baronovi, ale ve své vině pomůže Jessice a Paulovi uprchnout. Dr. Yueh vloží tajný zub plný jedu do úst vévody Leta, aby mohl barona Vladimira zabít. Leto po vypuštění jedovatého plynu z tajného zubu při neúspěšném pokusu zabít barona umírá. Dr. Kynes, fremenský vůdce a planetární ekolog, nařídí fremenům, aby našli Jessicu a Paula. Fremeni je zajmou a vzhledem k víře, že Jessica a Paul jsou vyvolení je přijmou mezi sebe jako své předurčené vůdce. Jessica se stává jejich ctihodnou matkou, zatímco Paul je uznáván jako něco blízkého náboženskému prorokovi. Paul přijímá jméno Muad'Dib a začíná prozkoumávat své schopnosti, které vysoce přesahují schopnosti jeho matky. Dokáže vidět jak do budoucnosti, tak do vzdálené minulosti a konzumací koření zvětšuje své schopnosti.

Uběhnou dva roky. Baron, žijící na domovském světě Harkonnenů, plánuje uzurpovat titul císaře, zatímco připravuje jednoho ze svých vlastních synovců, Feyd-Rauthu, aby poté převzal

vládu. Mezitím se Paul na Arrakis stal mezi fremeny velmi mocným a vlivným. Je jejich světským i náboženským vůdcem. Má dítě s fremenskou ženou Chani, dcerou Dr. Kynese, a jeho matka porodila Alii, dceru vévody Leta. Paul učí fremeny bojovat s pomocí pokročilých bojových technik Bene Gesseritu. Jednoho dne fremeni zjistí, že baron již nepomáhá Rabbanovi, synovci, kterého pověřil vládou nad Arrakis. Paul a fremeni plánují přepadnout hlavní město Arrakén, dokud je Rabban odříznut od baronovy pomoci. Po objevení síly fremenů přichází na Arrakis samotný císař, spolu se svými Sardaukary, elitními vojáky a Harkonneny. Fremeni zaútočí na císaře, rychle zlikvidují jeho vesmírné lodě a zároveň zabijí Sardaukary. V bitvě Alia zabije barona Harkonnena a Paulův malý syn zemře při náletu. Paul požaduje, aby císař odstoupil a žádá o sňatek s dcerou císaře Irulán, aby se mohl stát novým císařem. Feyd-Rautha napadá Paula s odkazem na právo na pomstu a Paul ho zabije v souboji. Císař nyní bezmocný souhlasí s Paulovými požadavky a Paul se stává novým císařem.

5.2.4 Téma, motivy, postavy

Jedním z hlavních motivů Duny je ekologie, která je v dnešní době velmi horkým tématem. „*SF se dlouhá léta ekologii nevěnovala, ani v ní nenacházela inspirační zdroje, neboť ještě pro první třetinu dvacátého století byl např. symbol dýmajících komínů, dnes jednoznačná metafora pomalé zkázy, považován všeobecně za obraz pokroku, rozvoje lidského umu, zdokonalení životních podmínek.*“¹¹⁷ Globální oteplování způsobující tání ledovců, oceány plné plastů, znečištění ovzduší a vymírání ohrožených živočichů jsou dnes velmi palčivé problémy naší civilizace a nejspíše díky tomu je Duna pro čtenáře stále aktuální a atraktivní, i když poprvé vyšla před padesáti sedmi lety. Herbert také pracuje s kontrasty. Atreidové pocházející z vodní planety přicházejí na pouštní Arrakis, planetu jiných zvyků a lidí. Zde se musí od domorodých Fremenů naučit, jak přežít a pochopit jejich zvyky ohledně vody a úcty k ní. „*Fremen se upřeně díval na vévodu, pak zvolna odhrnul závoj, který odkryl tenký nos a ústa s plnými rty mezi lesknoucími se černými vousy. Rozvážně se naklonil nad konec stolu a na jeho vyleštěný povrch plivl. Když se muži kolem stolu začali hrozivě zvedat, místností se rozlehl Idahoův hlas: »Sed'te!« Do náhlého, napjatého ticha zazněla Idahova slova: »Děkujeme ti, Stilgare, za dar vlhkostí tvého těla. Přijímáme jej v tom duchu, v jakém byl nabídnut.« A Idaho plivl na stůl před vévodu. Stranou pak prohodil k vévodovi: »Uvědomte si, sire, jak je zde voda cenná. On vám tak projevil úctu.*“¹¹⁸ Dalším důležitým motivem je náboženství a postava mesiáše, zde silně inspirovaná islámem. Kromě toho, že postava Paula je

117 NEFF, Ondřej. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995, s.113.

118 HERBERT, Frank. *Duna*. Praha: Svoboda, 1988. s.116

chápána jako mesiáš se zde objevují další náboženské motivy jako - uctívání posvátných zvířat, které mají vyšší moc. Pouštního červa, jehož domorodci nazývají Šaj-hulúd, což má znamenat stařešina pouště a Myš klokanovitá je nazývána Muad'Dib. Toto označení později přijme Paul Atreides jako své jméno.

Duna již od prvních stránek na čtenáře chrlí různá jména – lidí, míst věcí a konceptů. Mnoho z těchto pojmů je vysvětleno v příloze Terminologie impéria, ale některé vyplynou z kontextu děje. Proto může být pro čtenáře vzhledem k tolika neznámým pojmům a složité Duně porozumět na první přečtení. Příběh je vyprávěn z pohledu více postav, hlavním hrdinou je ale Paul Atreides. V příběhu je postavě Paula 15 let, ale vzhledem ke svému věku se nechová a neuvažuje jako typický patnáctiletý chlapec. Jako mnoho dalších hrdinů science fiction je Paul „vyvolený“ Kwisatz Haderach, mesiáš, jehož příchod lidé očekávají po několika generacích a očekávají od něj velké změny. Již prakticky na začátku románu se o Paulovi takto mluví, a to z Paula dělá velmi důležitou postavu v celém světě Duny. Od jiných „vyvolených“ z žánru sci-fi, jako jsou například Neo z trilogie Matrix Paul Atreides nepochybuje o tom, že je „vyvolený“ ale snaží se odolat osudu, protože dokáže vidět do budoucnosti. V té vidí krvavé války, které budou následovat po jeho převzetí moci. Paul si sprádá cestu svého osudu tím, jak se mu snaží vzdorovat. Například nechce zabít Stilgara, aby se mohl dostat k moci. Místo toho vytváří novou pozici ve fremenské hierarchii, takže Stilgar i on mohou být vůdci. Paul se úspěšně stává náboženským vůdcem Fremenů. Vždy však tušíme, že svádí prohraný boj se svým osudem. Paul se cítí rozpolcený mezi svou loajalitou – k rodu Atreidů, Bene Gesseritu a Fremenům – a svou rolí v intergalaktické politice Impéria a landsraadu. Na konci Duny, přestože pomáhá Fremenům v boji za jejich věc a chrání Atreidy před zničením Harkonneny, je Paul navždy uvězněn ve své roli Muad'Diba. Jednoduché štěstí, po kterém touží mít se svojí ženou Chani, zůstává nedosažitelné.

5.2.5 Recepce Duny v československém tisku

Jak byla Duna přijímána v Československu si můžeme ukázat na příkladu dvou recenzí z roku 1989. Recenze Ondřeje Neffa se objevila v týdeníku Kmen z 10. srpna 1989¹¹⁹ a recenze Michala Peprníka vyšla o měsíc déle v říjnovém čísle měsíčníku Zlatý máj – časopis o dětské literatuře.¹²⁰ Ondřej Neff, který zároveň napsal k Duně doslov, ve své kratší recenzi ihned na úvod píše o velké popularitě Duny mezi čtenáři. „*V tramvaji, autobuse, jakož i v metru se vám poměrně*

119 NEFF, Ondřej. V hlavní roli sucho. In *Kmen: týdeník Svazu českých spisovatelů: týdeník Svazu českých spisovatelů*. Praha: Svaz českých spisovatelů, 1989, roč. 2, č. 32, s. 10.

120 PEPRNÍK, Michal. Duna. In *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. Praha: Albatros, 1989, roč. 33 č. 8, s. 503-505.

často naskytne pohled na čtenáře, potažmo čtenářku, zahloubaného do tlusté knihy pískové barvy. Nebude reagovat na slovo ani na poklep a možná ani pálení železem.“¹²¹ Dále prakticky vynechává vědecko - fantastický aspekt knihy a popisuje ji jako „*Romantický příběh o věrnosti a zradě, příběh o soupeření velkovévodských rodů, příběh krásného prince, který je uvržen do nemilosti, avšak silou fyzickou, intelektuální a mravní dobude ztracené postavení a bídákům ukáže, zač je toho loket.*“¹²² Dále Herberta oceňuje za přínos americké sci-fi a přinesení nových témat jako sociologie nebo etnografie a využití v rámci sci-fi nových postupů jako je detailní popis prostředí. Opomíjí ale ekologické téma knihy. Na závěr recenze pochválí redakci za zvolení tohoto díla a výběr překladatelů. „*Redakce měla šťastnou ruku, když zařadila toto klasické dílo do svého programu, a neméně šťastná byla i volba překladatelů. Nedovedu si představit (přesněji: dovedu ale raději si nepředstavuji) jak by překlad dopadl, kdyby ho dostal do ruky někdo ve sci-fi méně kompetentní než Karel Blažek a Jindřich Smékal.*“¹²³

Michal Peprník ve své recenzi více soustředí na samotný děj a postavy knihy a na rozdíl od Neffa neopomíjí téma ekologie. *Poprvé v historii nám autor předkládá i vědecky fundovanou ekologii svého stvořeného světa...Fremeni bydlí v jeskyních, kde vytvářejí rezervoáry vody pro svůj velkolepý cíl – nashromáždit tolik vody, aby řeky opět tekly, z nebe padal déšť a život se obnovil.*“¹²⁴ Při stručném popisu děje se soustředí na hlavní postavu Paula a popisuje ji jako „*supermana těla i ducha*“.¹²⁵ Dále se zaměřuje na prvky space opery a jejich využití v románu a usuzuje že Herbert s nimi pracuje „*jako vědec a vytváří syntézu na vyšší ideové i umělecké úrovni*“¹²⁶ I tak ale podle něj zůstává Duna v mnohém poplatná pokleslým žánrům a myslí si že Herbert vysvětluje vše polopaticky ze strachu, že čtenář něčemu neporozumí. Pozastavuje se nad protikladností správných Atreidů a zlých Harkonennů, neopomene ale připomenout charakterový vývoj Paula, který se z citlivého chlapce stává mesiášem a polobohem uvažujícím v galaktickém měřítku. Neohlíží se na jedince a vše podřizuje svému cíli. Ovládnout planetu Arrakis. Podle závěru recenze můžeme soudit, že autor hodnotí knihu kladně. „*Doufejme tedy, že takových setkání nás v budoucnosti bude čekat stále více a že místo dalšího výboru povídek, jistě také vítaného, nás editoři překvapí dalším klasikem, aby vrcholná sci-fi nebyla jen potěchou vyvolených, ale majetkem všech, které zajímají*

121 NEFF, Ondřej. V hlavní roli sucho. In *Kmen: týdeník Svazu českých spisovatelů: týdeník Svazu českých spisovatelů*. Praha: Svaz českých spisovatelů, 1989, roč. 2, č. 32, s. 10.

122 Tamtéž.

123 Tamtéž.

124 PEPRNÍK, Michal. Duna. In *Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. Praha: Albatros, 1989, roč. 33 č. 8, s. 503-504.

125 Tamtéž.

126 Tamtéž.

světy možností.¹²⁷ Z recenzí tedy můžeme soudit, že soudobá literární kritika přijala Dunu kladně, i když podle oficiálních měřítek šlo stále o populární literaturu, která nemohla oficiálně vycházet.

5.3 Dobrodružný román v edici Omnia

Edice Omnia nabízela na svých stránkách klasická díla dobrodružné literatury. Nechyběli autoři jako Robert Louis Stevenson (*Dobrodružství Davida Balfoura*), Hugh Atkinson (*Duha dvouprstého Billyho*) nebo autor Posledního mohykána, James Fenimore Cooper (*Vyzvědač*). Další z Cooperových románů vydaných v Omnii je *Rudý pirát* (překlad Jiří Šmíd). Dobrodružnou literaturou, která vybočovala z produkce edice Omnia, byla kniha *Sám na lodi kolem světa* od Joshuy Slocuma. Nejenom že byla kniha dobrodružnou četbou, ale navíc byla napsána podle skutečných zážitků autora, prvního člověka, který sám obeplul naši planetu na malé plachetnici jménem Spray.

5.3.1 Joshua Slocum

Joshua Slocum byl kanadský mořeplavec narozený v roce 1844 ve Wilmontu v Novém Skotsku. K mořeplavectví tíhnul Slocum již od svého mládí. Jeho první mořeplavecké zkušenosti začaly na rybářském škuneru, kde zastával pozici lodního kuchaře. Jak ale vzpomíná „...*posádka se při pohledu na mé první knedlíky vzbouřila, takže jsem vyletěl dřív, než jsem se mohl zaskvíť jako mistr kulinářského umění.*“¹²⁸ Po práci na zámořských lodích se vypracoval až na pozici kapitána. Dvacet let velel na lodi *Aqiudneck* až do jejího ztroskotání u brazilských břehů. Po návratu domů se v roce 1892 rozhodoval, zda má přijmout pozici velitele většího plavidla, či si najít místo v loděnici, na což mu chyběl potřebný kapitál. Zachránil ho jeho přítel, kapitán velrybářské lodi. Ten mu nabídl šalupu jménem Spray, již v té době notně zastaralou a vyžadující spoustu oprav. Ty Slocum úspěšně ukončil v roce 1894. Po roce velrybářských plaveb se Slocum rozhodl vyrazit na cestu kolem světa, kterou popsal ve své knize. Ta vyšla v edici Omnia v roce 1973 v nákladu 39 750 výtisků. O překlad se postarala Gabriela Nová, ilustraci na obálce vyhotovil Karel Teissig.¹²⁹

127Tamtéž.

128 SLOCUM, Joshua. *Sám na lodi kolem světa*. Praha: Svoboda, 1973. s. 20.

129Tamtéž. s. 20-26

5.3.2 Sám na lodi kolem světa

Sám na lodi kolem světa se skládá ze dvou částí. V první části skládající se z jednadvaceti kapitol a dodatku popisuje Slocum svoji plavbu kolem světa na lodi Spray. Druhá část obsahuje šestnáct kapitol a poslední neočíslovanou kapitolu nazvanou rozloučení Liberdade. Zde Slocum popisuje plavbu z Jižní Ameriky do Spojených států, kterou podnikl se svojí rodinou v roce 1888. Každá kapitola začíná stručným heslovitým popisem toho, co může čtenář očekávat. Jedná se o cestopis, který ale díky své náplni můžeme zařadit mezi dobrodružnou literaturu. Je to příběh zestárlého námořního kapitána, který se po ztrátě práce, plánů a snů dokáže vzpamatovat z těchto nezdarů a vyrazí na zdánlivě nespílitelnou cestu, která z něho udělala globálního hrdinu, jehož cestu sledovaly noviny celého světa. „*Ze Sydney se oznamuje: Americký kapitán Joshua Slocum přibyl dne 29. září se svou jachtou Spray do Newcastlu v novém jižním Walesu. Kapitán podnikl na své jachtě úplně samotou cestu kolem světa.*“¹³⁰ Tato cesta začala v roce 1895 a Slocum při ní přeplul Atlantský oceán do Gibraltaru, poté plul do Jižní Ameriky a okolo zrádného Magellanova průlivu se dostal do Pacifického oceánu. Zde navštívil mnoho ostrovů. Zakotvil na Nové Zélandu nebo v Austrálii a po obeplutí Jižní Afriky potřetí přeplouvá Atlantský oceán. Tuto cestu neurazil v jednom kuse, některé jeho zastávky trvaly i několik měsíců, během kterých poznával lidi, památky a kulturu. Slocumova plavba končí 27. června 1898 a urazil na ní přes 46 000 mil. V druhé části popisuje Slocum plavbu na lodi Liberdade a události, které této plavbě předcházely – plavbu na Slocumově předchozí lodi Aquidnecku a její obchodní cesty po Jižní Americe. Aquidneck ztroskotal a Slocum, prakticky bez financí, se rozhodl postavit vlastní loď a doplavil se na ní z Brazílie do Spojených států. Použil na ní místní materiály a zbytky vraku Aquidnecku. S pomocí místních dělníků loď postavil a spuštěna na moře byla 13. května 1888, ve stejný den, kdy bylo v Brazílii zrušeno otroctví. Na počest tohoto dne bylo lodi dáno jméno Liberdade, což je portugalský výraz pro svobodu. Po pětadesáti dnech dosáhl Slocum a jeho rodina Jižní Karolíny, v zimě 1889 zakotví v Bostonu a jejich cesta tímto skončila. Liberdade ukočila svoje putování ve Smithsonianě technickém muzeu.

130 *Pokrok západu: týdeník politický, poučný a zábavný*. Omaha: [Edward Rosewater], 09.12.1896, roč. 26. č. 18. s. 16. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:887facd0-5fb8-11e8-9d08-5ef3fc9bb22f>

5.3.3 Téma a vypravěčský styl

Sám na lodi kolem světa je napsáno v první osobě z pohledu vypravěče Joshuy Slocuma. Slocum píše konverzačním neokázalým stylem muže, který ví, co dělá a tváří v tvář nebezpečí dokáže zachovat chladnou hlavu. Čelil pirátům, zlodějům, divochům a různým technickým poruchám, z nichž každá mohla být smrtelná. Na tehdejší dobu je kniha psaná celkem moderním jazykem, zvlášť díky Slocumovu smyslu pro humor, který si zachovává i v těch nejhorších chvílích, například když mu velryba utrhla kotvu a poničila kýl lodi. „*Velryba nás však připravila o kotvu a pošramotila i kýl, jinak se nestalo nic hrozného, a i ty malé škody způsobila neúmyslně – z pouhé hravosti! Říká se, že žralok rozumí i pořádně peprnému žertu, ale nikdo nemá tak vyvinutý smysl pro humor jako velryba.*“¹³¹ Hlavním tématem knihy je nebezpečná cesta za dobrodružstvím a poznáním a v některých momentech působí Slocumovy příhody lehce zromantizovaně. I tak ale poskytuje zajímavý pohled na „starý svět“ stojící na pokraji modernosti a poskytuje zajímavou perspektivu na dobu konce předminulého století.

5.3.4 Joshua Slocum v československém tisku

Sám na lodi kolem světa se z produkce dobrodružné tvorby edice Omnia vyjímalo tím, že nešlo o obyčejný dobrodružný román ale o dobrodružný román sepsaný podle skutečných zážitků. Nejspíše proto se vyhnul jakékoliv kritice a příběh Slocuma se objevuje v mnoha časopisech. Recenze na knihu *Sám na konci světa* se objevila v časopise *Zlatý máj*. Zde ji autor recenze skrytý pod zkratkou J. V. S. popisuje jako knihu „...*poutavého, zasvěceného a lidsky procítěného vyprávění. Z nepatetických, skromných a prostých slov poznáme mnohotvárnou tvář moří ve slunečné pohodě i ve větrných smrštích, za měsíčních nocí i za hrozivých bouří...*“¹³² Zbytek recenze je pak medailonek autora a recenzent nevynáší nad knihou žádný verdikt. Vydání *Sám na lodi kolem světa* v edici Omnia bylo propagováno v časopisech například jako kniha týdne v časopise *Květy*¹³³ a v časopise *Vlasta* ji *Vlasta Moulíková* doporučuje v rubrice *Čtenářská poradna* čtenářům, kteří mají rádi dobrodružství.¹³⁴ Kniha byla propagována i v rozhlase. 20. prosince 1973 se na stanici rozhlasu Praha v pořadu *Stopy – fakta – svědectví* předčítal úryvek z knihy, což může svědčit o popularitě této knihy a její nezávadnosti pro tehdy vládnoucí režim.

131 SLOCUM, Joshua. *Sám na lodi kolem světa*. Praha: Svoboda, 1973. s. 294.

132 *Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež*. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 09.1973, roč. 17. č. 7. s. 491.

133 *Květy*. Praha: Rudé právo, 07.04.1973, roč. 23. č. 14. s. 41.

134 *Vlasta*. Praha: Mona, 04.07.1973, r.27 č.27. s.13. ISSN 0139-6617.

Závěr

Bakalářská práce měla za cíl prozkoumat edici Omnia a zařadit ji do kontextu normalizační literární kultury. Teoretická část se zabývala několika základními pojmy, které jsou přímo či nepřímo spojené s hlavním tématem této práce. Nejdříve jsem za pomoci odborné literatury objasnil, jak dnes chápeme pojem normalizace a jak normalizace proměnila československou společnost.

Dále jsem definoval stav literární kultury v období normalizace, která byla rozdělena do tří linií. Zmínil jsem, jak normalizace změnila situaci na scéně literárních časopisů a překladové literatury. Následně jsem popsal proměny nakladatelské činnosti během sledovaného období a sestavování edičních plánů. Také jsem se zmínil o ediční činnosti v samizdatu. V kapitole o populární literatuře bylo vysvětleno, co je chápáno jako populární literatura a jaké úskalí mělo vydávání populární literatury za normalizace. Byly zde uvedeny tři žánry populární literatury, které měly v edici Omnia nejvyšší zastoupení, a to detektivní próza, science fiction a dobrodružný román.

Následně jsem se věnoval historii nakladatelství Svoboda, které edici Omnia vydávalo. Nakladatelství Svoboda bylo zřízeno ÚV KSČ jako účelové „zařízení“ pro vydávání politické a pokrokové literatury. Jedním z jeho úkolů v období normalizace bylo vydávat společenskovední literaturu zaměřenou na ideovou výchovu členů strany i nestraníků v duchu marxismu-leninismu a usilovat o vydávání publikací, které by ukazovaly správný marxistický pohled na historii. Kromě edice Omnia vydávalo nakladatelství Svoboda beletristické edice Antická knihovna, Jiskry a Členská knihovna. Produkce nakladatelství Svoboda byla propagována v bulletinu *Kvart nakladatelství Svoboda* a časopisech *Tribuna*, *Tvorba*, *Květy*, *Mladý Svět*, *Čtenář* a v *Rudém právu*.

V kapitole o edici Omnia jsem nejdříve definoval pojem edice a poté jsem se zaměřil na samotnou edici. V edici Omnia za 28 let její existence vyšlo 308 knih, z toho 254 ve sledovaném období. Vedle románové prózy zde vycházela detektivní literatura, science fiction, humoristická próza, dobrodružná literatura, ale i literatura faktu se zaměřením na zahraniční autory. Ediční plán Omnie neurčovalo samo nakladatelství Svoboda, ale řídil se požadavky vlády a dával se ke schválení Odboru knižní kultury ministerstva kultury ČSR. Nejvíce titulů vyšlo v letech 1973 a 1974, nejméně pak v roce 1986. Také jsem objasnil kolik titulů v edici bylo tzv. „pokryto“. V závěru kapitoly o edici Omnia jsem popsal proměny grafické úpravy edice během sledovaného období a mediální propagaci edice.

V závěrečné kapitole jsem na ukázce tří žánrově rozdílných titulů z oblasti detektivního románu, science fiction a dobrodružného románu předvedl produkci edice Omnia. Díla

Muž, který pozoroval noční vlaky Georgese Simenona, *Duna* Franka Herberta a *Sám na lodi kolem světa* Joshuy Slocuma nebyla tehdejším pohledem posuzována jako populární literatura a bylo v nich hledáno vyšší poselství. Na detektivní romány Georgese Simenona se pohlíželo jako na psychologické romány popisující psychologii postav. *Duna* je v dobových recenzích hodnocena z hlediska postav a příběhu a recenzenti se nezaměřují na vědecko – fantastickou stránku díla. Dobrodružný román *Sám na lodi kolem světa* byl oproti jiným knihám ze žánru atypický tím, že popisoval skutečný příběh autora, prvního člověka, který sám obeplul planetu. Díla tedy nebyla klasickými zástupci svých žánrů, díky čemuž mohla být schválena v edičním plánu a projít sítí cenzury.

Resumé

The bachelor's thesis aimed to examine the Omnia edition and place it in the context of normalization literary culture. The theoretical part dealt with several basic concepts that are directly or indirectly related to the main topic of this work. First, with the help of professional literature, I clarified how we understand the concept of normalization today and how normalization has transformed Czechoslovak society.

I also defined the state of literary culture in the period of normalization, which was divided into three lines. I mentioned how normalization changed the situation on the scene of literary magazines and translated literature. Subsequently, I described the changes in publishing activities during the period under review and the compilation of publishing plans. I also mentioned publishing activities in the samizdat. The chapter on popular literature explained what is understood as popular literature and the pitfalls of publishing popular literature under normalization. The three genres of popular literature that had the highest representation in the Omnia edition, namely detective prose, science fiction and an adventure novel, were presented here.

Subsequently, I devoted myself to the history of the Svoboda publishing house, which published the Omnia edition. Svoboda Publishing House was established by the Central Committee of the Communist Party as a special-purpose "facility" for publishing political and progressive literature. One of his tasks in the period of normalization was to publish social science literature focused on the ideological education of party members and non-partisans in the spirit of Marxism-Leninism and to strive to publish publications that would show a correct Marxist view of history. In addition to the Omnia edition, the Svoboda publishing house published fiction editions of the *Antická knihovna*, *Jiskry* and *Členská knihnice*. The production of the Svoboda publishing house was promoted in the bulletin *Kvart nakladatelství Svoboda* and in the magazines *Tribuna*, *Tvorba*, *Květy*, *Mladý Svět*, *Čtenář* and in *Rudé právo*.

In the chapter about the Omnia edition, I first defined the concept of the edition and then focused on the edition itself. In the 28 years of its existence, 308 books have been published in the Omnia edition, of which 254 were in the period under review. In addition to novel prose, detective literature, science fiction, humorous prose, adventure literature as well as non-fiction with a focus on foreign authors were published here. The Omnia edition plan was not determined by the Svoboda publishing house itself, it complied with the government's requirements and was submitted to the Department of Book Culture of the Ministry of Culture of the Czechoslovak Republic for approval. Most titles were published in 1973 and 1974, the least in 1986. I also clarified how many

titles in the edition were so-called "covered". At the end of the chapter on the Omnia edition, I described the changes in the graphic design of the edition during the period under review and the media promotion of the edition.

In the final chapter, I demonstrated the production of the Omnia edition on the example of three titles with different genres from the field of detective novel, science fiction and adventure novel. The works *The Man Who Observed Georges Simenon's Night Trains*, Frank Herbert's *Dune*, and Joshua Slocum's *Alone on a Ship Around the World* were not considered popular literature at the time and sought a higher message. Georges Simenon's detective novels were seen as psychological novels describing the psychology of the characters. *Dune* is evaluated in terms of characters and story in period reviews, and reviewers do not focus on the science fiction stand of the work. The adventure novel *Alone on a Ship Around the World* was atypical of other books in the genre by describing the true story of the author, the first man to circumnavigate the planet. Thus, the works were not classic representatives of their genres, thanks to which they could be approved in the publishing plan and go through a sieve of censorship.

Bibliografie:

Primární zdroje:

BOROVÍČKA, V. P. *Atentáty, které měly změnit svět*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1975

BOROVÍČKA, V. P. *Procesy, které vzrušily svět*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989. 557 s. Omnia. ISBN 80-205-0083-9.

BOROVÍČKA, V. P. *Století šakalů*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1985.

FREED, Donald a LANE, Mark. *Atentát na presidenta: román o Johnu Fitzgeraldu Kennedym*. Praha: Svoboda, 1974.

HERBERT, Frank. *Duna*. Překlad Karel Blažek a Jindřich Smékal. Vydání první. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 80-205-0001-4.

HERBERT, Frank. *Božský imperátor Duny*. Překlad Veronika Volhejnová. Vydání páté (v Baronetu čtvrté). Praha: Baronet, 2022. 461 stran. ISBN 978-80-269-1765-6.

RUSSO, Enzo. *Případ Monte Cristo*. Překlad Zdeněk Frýbort. Praha: Svoboda, 1980.

SIMENON, Georges. *Muž, který pozoroval noční vlaky*. Překlad Jarmila Friedlová. Praha: Svoboda, 1973.

SLOCUM, Joshua. *Sám na lodi kolem světa*. Překlad Gabriela Nová. Praha: Svoboda, 1973.

STEKLAČ, Vojtěch. *Tajemství skarabea: [životopisný román Napoleona Bonaparte: pro čtenáře od 11 let]*. Praha: Albatros, 1983.

Sekundární zdroje:

BROŽ, Václav, ed. *Knihy 1945-1974: Bibliografie*. Praha: Svoboda, 1975.

BROŽ, Václav, ed. *Knihy Nakladatelství Svoboda 1975-1979: bibliografie*. Praha: Svoboda, 1981.

Čtenář: měsíčník pro práci se čtenáři. Praha: Academia, 1949- . ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <http://ctenar.svkkk.cz>.

FIALOVÁ, Alena. *Poučení z krizového vývoje: poválečná česká společnost v reflexi normalizační prózy*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2386-5.

FINGL, Jaroslav, ed. a SADECKÁ, Zdena, ed. *Knihy 1980/1984 Nakladatelství Svoboda: Bibliografie*. Praha: Svoboda, 1986.

HALADA, Jan. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace: určeno pro posl. fak. sociálních věd Univ. Karlovy*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-767-2.

- HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3.
- HODROVÁ, Daniela a kol. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.
- HRABÁK, Josef. *Napínavá četba pod lupou: ze studií o paraliteratuře*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1986.
- JANÁČEK, Pavel. Potlačování okraje, prosazování středu. Operace vyloučení jako součást programu ideální literatury 1945-48. In: *Populární literatura v české a slovenské kultuře po roce 1945: sborník referátů z literární konference 40. Bezručovy Opavy (16.-18.9.1997)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998. ISBN 85778-20-3
- JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951*. Brno: Host, 2004. ISBN 80-7294-129-1.
- JANOUSEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.
- JANOUSEK, Pavel, ed. a ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007-2008. ISBN 978-80-200-1527-3.
- Kmen: týdeník Svazu českých spisovatelů*. Praha: Svaz českých spisovatelů, 1988-1990. ISSN 0231-553X.
- KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa: studie o vybraných žánrech současné české populární literatury*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-105-6.
- Květy: časopis věnovaný poučné zábavě i záležitostem národním*. Praha: Rudé právo. 1951-1990 ISSN 0023-5849.
- LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.
- Mladý svět: týdeník*. Praha: Mladá fronta, 1959-2005. ISSN 0323-2042.
- MLYNÁŘ, Vladimír. *Kosta: rozhovor přes dvě generace*. Praha: Respekt Publishing, 2008. ISBN 978-80-903766-6-3.
- MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- Naše rodina: týdeník ČSL*. Praha: Lidová demokracie, 1968- . ISSN 0323-2743.
- NEFF, Ondřej a OLŠA, Jaroslav. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995. 555 s. ISBN 80-85390-33-7.
- Obrana lidu: list Československé armády*. Praha: Magnet-Press, 1947-1993. ISSN 0231-6218

- OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7285-137-9.
- PETRÁŠ, Jiří, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Bezčasí: Československo v letech 1972-1977*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-24-1.
- Pokrok západu: týdeník politický, poučný a zábavný*. Omaha: [Edward Rosewater], 1871-1920. ISSN 2469-2859. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:99d3f36f-7902-485e-8ef0-57b4224f0218>
- RACHŮNKOVÁ, Zdeňka. *Zamlčování překladatelé: bibliografie 1948-1989*. Praha: Ivo Železný, 1992.
- RUBÁŠ, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2054-3.
- Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Praha: ÚV KSČ, 1957-1989. ISSN 0032-6569.
- ŠEDO VÁ, Marie. *Přehled českých nakladatelství a edic: inf. pomůcka*. Brno: Knihovna Jiřího Mahena, 1985.
- ŠIMEČEK, Zdeněk a TRÁVNÍČEK, Jiří. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2404-6.
- ŠMEJKALOVÁ, Jiřina. *Knihy: (k teorii a praxi knižní kultury)*. Brno: Host, 2000. ISBN 80-7294-005-8.
- ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-240-7.
- Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1969-1989. ISSN 0139-5165.
- TOMAN, Jaroslav. *Trivialita a kýč v literatuře pro děti a mládež*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-140-1.
- Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1925-1991. ISSN 0139-5513.
- URBANOVÁ, Svatava. *Historický vývoj žánrů literatury pro mládež - antologie: žánry, osobnosti, díla*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 1998. ISBN 80-7042-136-3.
- VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav a TEJCHMAN, Miroslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-561-3.
- Vlasta*. Praha: Mona 1947- . ISSN 0139-6617.
- Zlatý máj: časopis o dětské literatuře a umění*. Praha: Albatros, 1957-1997. ISSN 0044-4871.

Internetové zdroje:

Moskevský Protokol. Totalita.cz [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_prot_mosk_1968.php

Deset bodů. Ludvikvaculik.cz [online]. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.ludvikvaculik.cz/1969-deset-bodu>

Dune: Spice wars [online]. [cit. 2022-04-15] Dostupné z: https://store.steampowered.com/app/1605220/Dune_Spice_Wars/

Duna: znáte všechny filmové adaptace stěžejní knihy žánru sci-fi? Přehled všech verzí od Jodorowskeho, přes Lynche, Harrisona, až po Villeneuvea [online]. [cit. 2022-04-15] Dostupné z: <https://www.fantasymag.cz/duna-znate-vsechny-filmove-adaptace-stezejni-knihy-zanru-sci-fi-prehled-vsech-verzi-od-jodorowskeho-pres-lynche-harrisona-az-po-villeneuvea/>

Jaroslav Putík. Slovník české literatury po roce 1945.[online].[cit. 2021-04-15] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=855&hl=Jaroslav+Put%C3%ADk+>

Knihy ze série Duna. Dunenovels.com [online]. [cit. 2022-04-15] Dostupné z: <https://dunenovels.com/expanded-dune-universe/>

Svoboda. Slovník české literatury po roce 1945. [online].[cit. 2021-03-13] Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1743&hl=Svoboda+>

Veřejný rejstřík a sbírka listin. [online].[cit. 2022-03-13] Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=517837&typ=UPLNY>

Příloha A:

Název	Autor	Země	Rok	Počet stran	Náklad	Překlad (doslov)
Zvířata a lidé v džungli	Will L. Comfort Zamin Ki Dost	USA	1969	200	25 000 ks	Zdeněk Vančura Gus
Nikdy nejsi sama	Vladimír Mináč	SK	1969	256	15 000 ks	tav Haj čík a Zde něk Ko ňák
Ve znamení panny	Martti Larni	FIN	1969	206	15 000 ks	Jiří Bubla
Nebe – peklo – ráj, kam tě, duše, dám	Leonie Ossowski	NĚM	1969	251	20 000 ks	Jitka Bodláková
Nebeské pastviny	John Steinbeck	USA	1969	191	50 000 ks	Jaroslav Hornát
Jitro Kouzelníků	Jacques Bergier Louis Pauwels	FRA	1969	485	20 000 ks	Jiří Konůpek A. J.
Odyssea severu	Jack London	USA	1969	357	45 000 ks	Štastný a Jan Caha
Devět tisíc dnů	Helena Šmahelová	CZ	1969	220	25 000 ks	
Nebeští jezdci	Filip Stránský	CZ	1969	217	40 000 ks	
Strýčkův sen, Ves Štěpančíkovo	F. M. Dostojevskij	RUS	1969	366	10 000 ks	Naněžda Slabihouhov á
Vzdušné zámky	Bohuslav Březovský	CZ	1969	418	20 000 ks	
Vrah zemřel první ...	André Wurmser	FRA	1969	135	40 000 ks	Zdenka Neumannová
Filosofická historie, Maryla	Alois Jirásek	CZ	1969	256	30 000 ks	Františka Havlová
Paměti lékařovi (2 knihy)	Alexandre Dumas	FRA	1969	682/699	150 000 ks	František Zvěřina
Citadela	A. J. Cronin	VB	1969	446	29 600 ks	Vladimír Vendyš
Lidé v tógách	Vladimír Neff	CZ	1970	179		
Dáma a čarostřelec	Vladimír Michna	CZ	1970	191		Jarmila

451 stupňů Farenheita	Ray Bradbury	USA	1970	155		Emmerová a Josef Škvorecký
Faon	Pavel Neumann	CZ	1970	253		
Hrbáč	Paul Féval	FRA	1970	542		Vilém Opatrný
Předměstí libosti	John Frederik Burke	VB	1970	342		Ladislav Smutek
Budu tě milovat bez ostychu	Jean-Pierre Chabrol	FRA	1970	196		Růžena Babická
Bůh či ďábel	Jarmila Loukotková	CZ	1970	342		
Velká samota	Ivan Kříž	CZ	1970	358	15 000 ks	
Třikrát se ohlédni	František Kožík	CZ	1970	181		
Jízdenka do Kanady	Eduard Hončík	CZ	1970	268		
Breviář moderního člověka	Dobromil Ječný	CZ	1970	172		
Zatykač na královnu	Bedřich Skočdopole	CZ	1970	167	39 600 ks	
Královnin náhrdelník: Paměti lékaři (2 knihy)	Alexandre Dumas	FRA	1970	431/410		Ladislav Jehlička
Doňa Teresa	Pavel Hejzman	CZ	1971	195	45 000 ks	
Matyášův meč	Miloš V. Kratochvíl	CZ	1971	299	14 750 ks	
Babylón 1. díl	Margita Figuli	SK	1971	408	19 750 ks	Gusta v Hajčík a Zdeněk Koňáček
Babylón 2. díl	Margita Figuli	SK	1971	406	19 750 ks	Gusta v Hajčík a Zdeněk Koňáček
Dar jitra prvního	Jarmila Loukotková	CZ	1971	259	29 600 ks	
Dobyvatel	Ivan Olbracht	CZ	1971	573	19 600 ks	
Tajnosti popravíště	Henri Sanson	FRA	1971	416	59 600 ks	Vojtěch Steklač
Hejtman Šarovec	František Kožík	CZ	1971	255	24 600 ks	
Když gangsteři ovládli Londýn	Edgar Wallace	VB	1971	219	149 600 ks	František Gel
Černý Blesk	Dymphna Cussack	AUS	1971	223	29 600 ks	Jarmila Emmmerová
Objížďka	Blaga Dimitrova	BUL	1971	237	14 600 ks	Miloš Vojta
2001: Vesmírná odyssea	Atrhur C. Clarke	VB	1971	204	44 600 ks	Vladimír Svoboda
Pád Bastily: paměti lékaři	Alexandre Dumas	FRA	1971	315/310		Ladislav Jehlička

Komisařův klobouk	Werner Steinberg	NĚM	1972	244	79 600 ks	Milan Přenosil
Cesta na jedno století	Vladimir Tendrjakov	RUS	1972	237	14 600 ks	Miroslava Genčiová
Byli jsme dva	Viktor Pavlovič Kin	RUS	1972	181	8 000 ks	Anna Nováková
Tajnosti Londýna 1. díl	Paul Féval	FRA	1972	323	69 600 ks	Vilém Opatrný
Tajnosti Londýna 2. díl	Paul Féval	FRA	1972	331	69 600 ks	Vilém Opatrný
Carevna a rebel: trilogie	Olga Foršová	RUS	1972	438	21 600 ks	Marie Kloučková
Panna ve zbroji	Mark Twain	USA	1972	233	19 750 ks	Ladislav Jehlička
Tajemný dr. Sorge	Jurij Korolkov	RUS	1972	220	19 600 ks	Julie Koh nová - Heřmanová
Kde lišky dávají dobrou noc	Josef a Miroslava Tomanovi	CZ	1972	296	14 750 ks	
Rudý pirát	James Fenimore Cooper	USA	1972	224	89 600 ks	Jiří Šmíd
Démon alkohol	Jack London	USA	1972	189	39 600 ks	Jaroslav Albrecht
Clarence Brant	Francis Bret Harte	USA	1972	355	59 600 ks	Vilém Opatrný
Jakub fatalista a jeho pán	Denis Diderot	FRA	1972	252	9 750 ks	Jaroslava Votrubová - Koutecká
Hraběnka de Charny: paměti lékařovi (2 knihy)	Alexandre Dumas	FRA	1972	473/508	154 600 ks	Ladislav Jehlička
Kulhavý Ďábel	Alain-René Lesage	FRA	1972	236	34 600 ks	Libuše Daňková
Volá Dora ...	Sándor Radó	MAĎ	1973	490	39 750 ks	Anna Rossová
Smrt mi šla v patách: ze vzpomínek čekisty	S. A. Vaupšasov	RUS	1973	329	7 750 ks	Ludvík Myška
Dobrodružství Davida Balfoura	Robert Louis Stevenson	VB	1973	388	49 750 ks	Vilém Opatrný
Dvojitý život	Mór Jókai	MAĎ	1973	493	34 750 ks	Jiří Kabíček
Sám na lodi kolem světa	Joshua Slocum	USA/CAN	1973	339	39 750 ks	Gabriela Nová
Medúza	Jarmila Loukotková	CZ	1973	393	54 750 ks	
Bratr a sestra	Helena Šmahelová	CZ	1973	176	49 750 ks	
Muž, který pozoroval noční vlaky	Georges Simenon	BEL	1973	190	99 750 ks	Jarmila

Sezónní láska	Gabriela Zapolska	POL	1973	413	39 750 ks	Friedlová Helena Stachová
Stopy v lese	Emilian Stanev	BUL	1973	196	16 750 ks	Věra Urbanová
Tajemství kovového domu	Ellery Queen	USA	1973	209	70 000 ks	Olga Fialová
Kašparova dvojčata	Egon Liv	LOT	1973	135	11 750 ks	Vojtěch Gala
Postrach Chicaga	Edgar Wallace	USA	1973	190	99 750 ks	Ladislav Smutek
Osud generála	Daniil Lučaninov	RUS	1973	380	14 750 ks	Dagmar Šmídová
Je těžké být bohem	Arkadij a Boris Strugačtí	RUS	1973	188	17 750 ks	Jaroslav Piskáček
Robin Hood	Alexandre Dumas	FRA	1973	236	100 000 ks	Vilém Opatrný
Rytíř de Maison- Rogue: paměti lékařovi (2 knihy)	Alexandre Dumas	FRA	1973	492/388	150 000 ks	Ladislav Jehlička
Uřatá ruka	Alan Schofield	JAR	1973	254	45 000 ks	Miroslav Kadlec
Nezvaný host	Zynovij Samojlovič Davydov	RUS	1974	436	15 000 ks	Eva Dolejšová
Neviditelný nepřítel	Willy Corsairová	HOL	1974	314	54 750 ks	Olga Krijtová
Rod Pizzarů	W. K. Osterloff	NĚM	1974	227	29 750 ks	Miloš Bednařík
Červený a černý	Stendhal	FRA	1974	516	70 000 ks	Otakar Levý
Vražda v 31. poschodí, Ocelový skok	Per Wahloo	ŠVÉ	1974	299	70 000 ks	Jiřin a Vrtiš ová, Jaros lav Ham za
Osamělý rváč	Miloš V. Kratochvíl	CZ	1974	333	29 600 ks	
Případ Alta	Jurij Michajlovič Korolkov	RUS	1974	238	40 000 ks	Marie Hozová
Hraběnka Coselová	Józef Ignácy Krazsewski	POL	1974	357	50 000 ks	Helena Teigová
Dědicové snů	Helena Šmahelová	CZ	1974	413	50 000 ks	
Bílý hyacint	Gabriela Zapolska	POL	1974	330	36 600 ks	Helena Stachová
Zlaté pruty	Friedrich Gerstaecker	NĚM	1974	197	29 750 ks	Vojtěch Steklač
Štěstí Rougonů	Émile Zola	FRA	1974	333	50 000 ks	Jiří Pechar
Nebe nezná vyvolených	E. M. Remarque	NĚM	1974	254	59 600 ks	Věra a Karel Houbovi
Atentát na prezidenta: román o Johnu						

Fitzgerald Kennedy Oheň a láska	Donald Freed, Mark Lane Cécil Saint-Laurent	USA FRA	1974 1974	238 454	79 750 ks 29 750 ks	Eva Kotulová Miroslav Drápal
Havárie	C. C. Bergius	NĚM	1974	163	50 000 ks	Milada Kouřimská
Skaláci	Alois Jirásek	CZ	1974	233	40 000 ks	
Danuta	Aljaksej Karpjuk	BĚL	1974	381	14 750 ks	Václav Židlický
Slunce Arizony	Wieslaw Wernic	POL	1975	262	50 000 ks	Richard Vyhlídal
Ikebana	Werner Steinberg	NĚM	1975	222	64 600 ks	Miroslava Gregorová
Atentáty, které měly změnit svět	V. P. Borovička	CZ	1975	393	64 600 ks	
Boussardelovi	Philippe Hériat	FRA	1975	558	54 600 ks	Jiří Pechar
Na příkaz admirálala	Otto Bonhoff, Herbert Schauer	NĚM	1975	347	59 750 ks	Vladislav Čejchan
Canarise						
Zmrazená láska	László Nemes	MAĎ	1975	198	25 000 ks	Jiří Elman
Sharn, má naděje a láska	Katharine Prichard	AUS	1975	371	40 000 ks	Jaroslav Stoklasa
Pracka v lahvi	James Hadley Chase	VB	1975	220	69 600 ks	Ladislav Smutek
Vyzvědač	James Fenimore Cooper	USA	1975	303	49 600 ks	Ladislav Smutek
Muž a žena, Sobectví	Helena Šmahelová	CZ	1975	403	40 600 ks	
Bariéra ticha	Gustav Franc (Pavel Hejcman)	CZ	1975	222	42 000 ks	
Sbohem moře, sbohem oceány	Gerard Fraineau (Pavel Hejcman)	CZ	1975	262	29 750 ks	
Snacha	Georgi Karaslavov	BUL	1975	200	10 000 ks	Zdenka Hanzlová
Evertonský hodinář, Cizinci v domě	Georges Simenon	BEL	1975	270	55 000 ks	Eva Ruxová a Zdeněk Frýbort
Na západní frontě klid	E. M. Remarque	NĚM	1975	189	49 600 ks	František Gel
Veliký slon	Alan Scholefield	JAR	1975	250	29 600 ks	Vladimír Svoboda
Pozvánka pro Hercula Poirota	Agatha Christie	VB	1975	206	69 600 ks	Eva Ruxová
Světlo Černé svíčky	Wolfgang Held	NĚM	1976	199	43 000 ks	Karel Pařha
Odsouzen k útěku	William Somerset Maughan	VB	1976	217	40 000 ks	Hana Žantovská
Nezkroná řeka	Vladimir Galaktionovič Korolenko	RUS	1976	288	9 750 ks	Zdenka Bergrová
Žít do svítání	Vasil Bykav	BĚL	1976	235	6 000 ks	Jarosl av Hulák

							a Václa v Židlic ký
Děvčata ze Sanfrediana	Vasco Pratolini	ITA	1976	119	40 000 ks	Jintka Minaříková	
Nezvedené děti	Philippe Hériat	FRA	1976	310	54 600 ks	Jiří Pechar	
Fosca	Iginio Ugo Tarchetti	ITA	1976	165	24 750 ks	Josef Hajný	
Lilie v Údolí	Honoré de Balzac	FRA	1976	291	43 000 ks	Drahlava Janderová	
Vaše věc, pane komisaři	Hans Hellmut Kirst	NĚM	1976	306	59 600 ks	Miroslav Koucký	
Donadieova závěť	Georges Simenon	BEL	1976	330	69 600 ks	Zdeněk Frýbort	
Život pro tebe	Edna Ferberová	USA	1976	260	40 000 ks	Eva Masnerová	
Královna Margot	Alexandre Dumas	FRA	1976	549	59 600 ks	Jarmila Fialová (Josef Polišenský)	
Klec	Alberts Belts	LOT	1976	139	22 000 ks	Vojtěch Gaja	
Velká neznámá	A. J. Cronin	VB	1976	275	80 000 ks	Soňa Nová	
Williamovo Ex-Casino	Ulrich Becher	NĚM	1977	225	59 750 ks	Helena Hrůzová	
Futurologický kongres	Stanislav Lem	POL	1977	333	49 600 ks	Helena Stachová	
Sedm záhad	Pío Baroja	ŠPA	1977	285	39 750 ks	Zdeněk Šmíd	
Michajlovský palác	Olga Forš	RUS	1977	216	19 750 ks	Marie Kloučková	
Soutěž za milión	Nenad Brixy	CHOR	1977	191	29 750 ks	Pavel Lovrič	
Bez pasu Do Ria	Jurgen Lenz	NĚM	1977	225	59 600 ks	Kristián Mikulejský	
Žena u okna	Helfried Schreiter	NĚM	1977	163	59 600 ks	Věra Houbová	
Šeptající země	Gerrard Durrel	VB	1977	189	59 600 ks	Zora Wolfová	
Geometrický les	Gennadij Gor	RUS	1977	168	8 000 ks	Miroslava Genčiová	
Konec zámku Herm	Eugéne Le Roy	FRA	1977	237	39 750 ks	Kristián Mikulejský	
Komu zvoní hrana	Ernest Hemingway	USA	1977	515	59 600 ks	Jiří Valja	
Obyčejná nehoda	Anders Bodelsen	DÁN	1977	238	59 600 ks	František Frolich	
Volá Dora...	Sándor Radó	MAĎ	1978	489	32 000 ks	Anna Rossová	
Zlaté mříže	Philippe Hériat	FRA	1978	295	44 750 ks	Jiří Pechar	
Saffleská bestie	Per Wahloo, Maj Sjowallová	ŠVÉ	1978	182	70 000 ks	Dagmar Černohorská	
Neviditelné hledí	Otto Bonhoff, Herbert Schauer	NĚM	1978	250	59 750 ks	Vladislav Čejchan	
Slyší to celý dům	Nenad Brixy	CHOR	1978	242	25 600 ks	Pavel Lovrič	

Lombardský zámek	Lázsló Passuth	MAĎ	1978	316	47 600 ks	Anna Rossová
Červená slonovina	Hans Walldofr	NĚM	1978	183	70 000 ks	Eva Šimůnková
Legenda o svaném městě	Georgij Blok	RUS	1978	325	17 000 ks	Eva Dolejšová
Augustinova smrt, Neděle	Georges Simenon	BEL	1978	245	60 000 ks	Tamara Sýkorová a Zdeněk Frýbort
Mrtvý na trůně	Fritz Erpenbeck	NĚM	1978	195	69 600 ks	Miroslav Koucký
Město šťastných lásek	František Kožík	CZ	1978	292	30 000 ks	
Exploze	E. G. Perrault	KAN	1978	267	49 600 ks	Vojtěch Saudek
Sněžný tygr	Desmond Bagley	VB	1978	296	50 000 ks	Eva Masnerová
Kareta	Bruno Traven	NĚM	1978	237	40 000 ks	Anna Vovsová
Dva rody z Vargamae	Anton H. Tammsaare	EST	1978	507	22 000 ks	Věra Kružiková
Planoucí lesy Venuše						Jana Červenková, Kamila Follová, Jana Nepilová, Hana Pločková a Hana Sýkorová
	Tonke Dragtová	HOL	1979	277	46 000 ks	Jiří Pechar
Čas na lásku	Philippe Hériat	FRA	1979	252	50 000 ks	Bohumi
Legenda dvacátého století	Perč Zejthuncjan	ARM	1979	183	20 000 ks	l a Daniela Fialovi
Pověření k sebevraždě	Per Wahloo	ŠVÉ	1979	213	64 600 ks	Dagmar Černohorská
Tajemství masek	Otto Bonhoff, Herbert Schauer	NĚM	1979	213	63 000 ks	Valdislav Čejchan
Napoleonovi synové	Jadwiga Dackiewiczová	POL	1979	646	74 000 ks	Vlasta Dvořáčková
Mezi tygry	Ivan Basargin	RUS	1979	411	22 000 ks	Karolína Dušková
Vlak, Mešiční úžeh	Georges Simenon	BEL	1979	238	65 000 ks	Drahoslava Janderová a Kristián Mikulejský
Šťestí z výprodeje	Gabrielle Royová	KAN	1979	325	60 000 ks	Eva

Džungle před tabulí	Evan Hunter	USA	1979	358	60 000 ks	Strebingerová Vladimír Svoboda
Čingischán	C. C. Bergius	NĚM	1979	478	59 600 ks	Kristián Mikulejský
Veronika a delfín	Višnja Stahuljaková	CHOR	1980	229	50 000 ks	Stanislava Sýkorová
Skleněné peklo	Thomas N. Scortia, Frank M. Robinson	USA	1980	389	80 000 ks	Oldřich Černý
Soudní řízení na Epsí	Richard Funk	NĚM	1980	242	80 000 ks	Vladimír Svoboda
Polykač papíru	Henri De Grandmaison	FRA	1980	206	69 600 ks	Pavel Borský
V krčmě světa	Georgij Gulia	GRU	1980	253	18 000 ks	Julie Heřmanová
Čas je zrádná past	Fancis Clifford	VB	1980	190	69 600 ks	Soňa Nová
Případ Monte Christo	Enzo Russo	ITA	1980	318	60 000 ks	Zdeněk Frýbort
Ženy v drobném	Emil Kolozsvári Grandpierre	MAĎ	1980	167	25 000 ks	Anna Rossová
Jeho Veličenstvo Novgorod	Dmitrij Balašov	RUS	1980	186	9 200 ks	Eva Dolejšová
Romance s Amélií	Benito Wogatski	NĚM	1980	222	35 000 ks	Jana Pecharová
Zorro se vrací	Axel Frelau	NĚM	1980	267	79 600 ks	Dagmar Marticová
V aréně se lvy	Tom Wicker	USA	1981	619	65 000 ks	Miroslav Jindra
Pánův hlas	Stanislav Lem	POL	1981	729	70 000 ks	František Jungwirth a Pavel Weigel
Druhá planeta Oggu	Péter Lengyel	MAĎ	1981	209	80 000 ks	Milan Navrátil
Žárlivost a medicína	Michal Choromanski	POL	1981	217	47 000 ks	Josef Vlášek
Prehající kůň	Martin Walser	NĚM	1981	173	34 500 ks	Jiří Stromšík
Packalové	Leif Panduro	DÁN	1981	222	35 000 ks	František Frohich
Vrcholné číslo Thomase Berrymana	James Patterson	USA	1981	214	72 000 ks	Ladislav Smutek
Oznámení v novinách	Gunter Gorlich	NĚM	1981	190	11 000 ks	Josef Poláček
Zmizelí soudcové	Guido Artom	ITA	1981	203	5 000 ks	Josef Hajný
Skleněný klíč	Dashiell Hammet	USA	1981	206	70 000 ks	Svatopluk Dolejš
Hlas volajícího	Alberts Bels	LOT	1981	202	8 100 ks	Vojtěch Gaja
Smlouva bez podpisu	Ross Thomas	USA	1982	238	52 000 ks	Michael Žantovský
Mamlasové a mizerové	Per Odebrant	ŠVÉ	1982	213	70 000 ks	Dagmar Harltová
Ocelová past	Mirolav Neumann	CZ	1982	244	62 000 ks	

Poslední kapka	Michael Gillbert	VB	1982	221	50 000 ks	Zora Wolfová
Neříkejte to mé ženě	Joacim Nowotny	NĚM	1982	230	15 000 ks	Věra Pecharová
Past na iluze	Jevgenij Dubrovin	RUS	1982	208	5 700 ks	Stáňa Sýbrtová
Athéňanka Tháis	Ivan Jefremov	RUS	1982	529	23 500 ks	Jiří Honzík
Stradivari	Gyorgy Szántó	MAĎ	1982	566	28 800 ks	Milan Navrátil
Vdova Coudercová, Mladý Cardinaut	Georges Simenon	BEL	1982	234	60 000 ks	Drahoslava Janderová
Hotel Biderberg	Bert Engelmann	NĚM	1982	145	25 600 ks	Jaromír Povejšil
Ona krásná dívka	Radu Tudoran	RUM	1983	450	6 600 ks	Eva Strebingerová
Vrah policistů, Teroristé	Per Wahloo, Maj Sjowallová	ŠVÉ	1983	618	100 000 ks	Dagmar Harltová
Řeka bez mostu	Otto Emersleben	NĚM	1983	226	25 300 ks	Vítězslav Čížek
Podraz	Leonie Ossowská	NĚM	1983	181	21 800 ks	Jitka Soukupová
C. k. dezertéři Poradce	Kazimierz Sejda John McNeil	POL VB	1983 1983	290 333	14 500 ks 60 000 ks	Josev Vlášek Vladimír Svoboda
Šest dnů Kondora	James Grady	USA	1983	141	60 000 ks	Oldřich Černý Libor
Les, Je těžké být bohem	Arkadij a Boris Strugačtí	RUS	1983	402	48 000 ks	Dvořák, Jaroslav Piskáček
Lehká smrt	Alfonso Grosso	ŠPA	1983	213	32 500 ks	Alena Poková
Pan Abel	Alain Demouzon	FRA	1983	142	74 000 ks	Kristian Mikulejský
Zadarmo ani kuře nehrabe Serpico	Richard Hey Peter Maas	NĚM USA	1984 1984	284 281	62 000 ks 90 000 ks	Eva Pátková Oldřich Černý
Dědicové	Miroslav Neumann	CZ	1984	219	59 000 ks	
Šest hodin ve vlaku	Inna Mirovská	CZ	1984	190	3 600 ks	
Největší skandál v djinách Doznání lásky	Eduard Martin Dinah Nelkenová	CZ NĚM	1984 1984	258 266	15 000 ks 17 000 ks	Věra Houbová
Setkání s Rámou	Arthur C. Clarke	VB	1984	217	130 000 ks	Zdeněk Volný
Taková zvláštní láska	Alberto Bevilacqua	ITA	1984	236	15 000 ks	Miroslava Nečasová
Století šakalů	V. P. Borovička	CZ	1985	494	95 000 ks	

Muži pod ochranou	Robert Merle	FRA	1985	331	70 000 ks	Zdeněk Frýbort
Expedice Élauné	Miroslav Hanuš	CZ	1985	307	20 000 ks	Ann
Fotograf od zlaté ruky	Michel Bradeau	FRA	1985	153	50 000 ks	a Fureková-Karéninová
Promarněná šance	Ljuben Dilov	BUL	1985	204	25 000 ks	Ludmila Nováková
Sůl v kávě	Hans Blickensdorfer	NĚM	1985	268	50 000 ks	Vítězslav Čížek
Zlatá šachta	Hammond Innes	VB	1985	284	70 000 ks	Miloš Calda
Miliardu let před koncem světa	Arkadij a Boris Strugačtí	RUS	1985	613	60 000 ks	Libor Dvořák
Poslední Atlantid'an, Hlava profesora Dowella	Alexandr Běljajev	RUS	1985	249	67 000 ks	Libor Dvořák, Hana Vrbová
Objev sebe sama	Vladimir Savčenko	UKR	1986	351	48 000 ks	Libor Dvořák
Stín lotosového květu	Michael Molsner	NĚM	1986	221	60 000 ks	Pavel Cink
Poradce	John McNeil	VB	1986	333	60 000 ks	Vladimír Svoboda
Duha Dvouprstého Billyho	Hugh Atkinson	AUS	1986	277	60 000 ks	František Jungwirth
Vražda v hotelu Exzellent	Hasso Mager	NĚM	1986	180	25 000 ks	Věra Houbová
Noční start	Rudolf Braunberg	NĚM	1987	332	40 500 ks	Jitka Soukupová
Malajská kariéra	Pierre Boule	FRA	1987	267	60 000 ks	Dana Melanová
Stíny v podloubí, Na vršcích za svítání	Loriano Macchiavelli	ITA	1987	289	60 000 ks	Ilja Hajná
Druhý smrtelný hřích	Lawrence Sanders	USA	1987	398	80 000 ks	Jiří Hanuš
Žraloci	Jens Bjerneboe	NOR	1987	214	40 000 ks	Dagmar Harltová
Kočka, Cizinci v domě	Georges Simenon	BEL	1987	250	60 000 ks	Irena Černá a Zdeněk Frýbort
Laboratoř W	Alexandr Běljajev	RUS	1987	227	28 300 ks	Libor Dvořák
Zlatá brána	Vojtěch Steklač	CZ	1988	377	60 000 ks	
Ponorka	Thomas N. Scortia, Frank M. Robinson	USA	1988	473	99 000 ks	Jaroslav Rek
Taromancie	Charles Dobzynski	FRA	1988	380	37 700 ks	Josef Hajný
Pozor, střílí se	Helmut a Margit Zenkerovi	NĚM	1988	137	50 000 ks	Zuzana Soukupová

Tři minuty věčnosti	Gert Prokop	NĚM	1988	396	45 000 ks	Jiří Pondělníček
Schránka 100	Frank Leonard	USA	1988	132	50 000 ks	Miloš Calda
Duna	Frank Herbert	USA	1988	585	100 000 ks	Karel Blažek, Jindřich Smékal
Snih	Ed McBain	USA	1988	313	80 000 ks	Jaromír Adamec
Poslední den stvoření Procesy, které vzrušili svět	Wolfgang Jeschke V. P. Borovička	NĚM CZ	1989 1989	218 557	52 200 ks 140 000 ks 128 000	Jan Hlavička
Hrbáč	Paul Féval	FRA	1989	533	ks	Vilém Opatrný
Tajnosti Londýna I. a II.	Paul Féval	FRA	1989	327/332	114 000 ks	Vilém Opatrný
Let Ikaru	Ljuben Dilov	BUL	1989	347	28 400 ks	Ludmila Nováková
Tiskové středisko	Julian Semjonov	RUS	1989	371	10 500 ks	Jana Volná
Milenci našich žen	Eduard Martin	CZ	1989	432	40 000 ks	Libor
Vlny ztišují vítr	Arkadij a Boris Strugačtí	RUS	1989	282	50 000 ks	Dvořák, Petr Kaška
Robin Hood	Alexandre Dumas	FRA	1989	236	150 000 ks	Vilém Opatrný
Soukromý detektiv	Albert Duchenne	FRA	1990	152	100 000 ks	Irena Černá
Manželka z Venuše	Eduard Martin	CZ	1990	535	52 000 ks	
Příběhy obhájce Rumpolea	John Mortimer	USA	1990	381	75 000 ks	Jaroslava Moserová
Vlak	Ilja Štemler	RUS	1990	269	21 000 ks	Libor Dvořák